

Цього року відомому українському істориківі-славісту, дійсному членові НТШ (від 28 березня 1992 р.), голові Славістичної комісії НТШ (1992—2006) Володимирові Чорнію виповнюється 80 років.

Народився В. Чорній 15 липня 1931 р. у с. Киданові (тепер Буцацького району) на Тернопільщині. Закінчив Киданівську початкову школу. Вже 11-річним із захопленням читав „Історію України“ Д. Дорошенка, брав участь в учнівському історичному гуртку. З 1945 по 1948 р. навчався у Буцацькій середній школі. 1948 р. вступив на історичний факультет Львівського університету ім. І. Франка. За винятком п'яти років, коли очолював Дрогобицький педінститут (1968—1973), решту життя працював у ЛДУ. В. Чорній обіймав такі посади, як лаборант, асистент, доцент, завідувач кафедри, професор, заступник декана, декан. Майже вся науково-педагогічна кар'єра Володимира Павловича пов'язана з кафедрою історії південних і західних слов'ян (від 2010 р. — історії Центральної та Східної Європи). Тут закінчив аспірантуру, здобув перший викладацький досвід, тривалий час завідував кафедрою (у 1973—1983 та 1994—1997 рр.), а останніми роками (від 2004 р.) є її професором. Як завідувач кафедри Володимир Павлович дбав про її кадровий склад, розширення навчальних курсів, поглиблення їх змісту, залучення до роботи наукових семінарів кафедри талановитих студентів.

Володимир Павлович підготував десятки лекційних навчальних курсів — і загальних, і спеціальних. Він брав участь у написанні та редагуванні підручника „Історія південних і західних слов'ян“ (К., 1987), був співавтором навчальних посібників „Лужицькі серби. Посібник з народознавства“ (Львів; Будишин, 1997); „Історія країн Центрально-Східної Європи“ (Львів, 2001).

1966 р. В. Чорній захистив кандидатську дисертацію, присвячену Квітневому повстанню 1876 р. в Болгарії. Монографія українського вченого, присвячена цій події, була відзначена схвальними відгуками істориків кількох країн.

У грудні 1971 р. Володимир Павлович започаткував особисті контакти з болгарськими вченими. А

після укладення в 1974 р. угоди про співпрацю між Львівським і Велико-Тирновським університетами його поїздки до Болгарії почастишали. 1980/1981 н. р. В. Чорній працював у Велико-Тирновському університеті. Також брав участь у міжнародних наукових форумах, які організувала Болгарська академія наук, Софійський та Велико-Тирновський університети.

Упродовж останніх десятиліть тематика наукових досліджень В. Чорнія значно розширилася й охоплює історію української славістики, зв'язки України зі слов'янським світом, процес націотворення та національні рухи в країнах Центрально-Східної Європи, сорабістику тощо. Про діапазон його наукових інтересів свідчать сім тематично різних кандидатських дисертацій, написаних і захищених під його керівництвом.

Проф. В. Чорній написав більш ніж 200 праць. З-поміж них „Історія Болгарії“ (Львів, 2007), перше українськомовне видання, у якому висвітлена понад 1300-літня історія болгарського народу: від його етногенезу та утворення власної держави і дотепер.

У Болгарії високо оцінили внесок українського вченого у вивчення історії й культури болгарського народу. В. Чорній нагороджений трьома болгарськими урядовими медалями (1978, 1981, 1984), почесним знаком „Марін Дрінов“ Болгарської академії наук (2010).

Володимир Павлович провадить велику науково-організаційну роботу. Від 1974 р. був відповідальним редактором наукового збірника „Проблеми слов'янознавства“. З 1992 р. В. Чорній — директор Інституту славістики Львівського університету, що сприяє передусім тіснішій співпраці славістів історичного та філологічного факультетів, а також учених інших кафедр університету, предметом зацікавлення яких є слов'янознавча проблематика. В. Чорній — ініціатор проведення і голова оргкомітету Міжнародного славістичного colloquium. Цей традиційний науковий форум дає змогу славістам із різних країн поділитися з колегами результатами своїх наукових пошуків, обговорити дискусійні питання, отримати інформацію про найновіші здобутки в галузі славістики, налагоджувати і підтримувати особисті контакти.

З нагоди 80-річчя бажаємо шановному Володимирові Павловичу щасливого довголіття, великого запасу сил та енергії, творчої наснаги в ім'я розвитку української славістики.

Феодосій СТЕБЛІЙ,
Тамара ПОЛЕЦУК

Про Івана Михайловича Дзюбу написано чимало. Це переважно цікаві й глибокі спостереження, які певною мірою розкрили „феномен Дзюби“. Однак, повторюючи за Мирославом Поповичем: „...А головне про Дзюбу і не сказано“. Напевне, міне ще немало часу, аби ми, котрим випала щаслива можливість спілкуватися з Іваном Михайловичем, змогли досягнути, що він,

як сказав Вадим Скуратівський, „рішуче випередив усіх своїх сучасників“, випередив не лише у прогнозуванні поразки СРСР, а й в „усвідомленні загрози у сфері культури і політичної та інформаційної свободи“, про що він, як завжди мужньо й прямо, каже в наші дні, бо розуміє, що „майбутнє України — як України: зі своїм минулим і своїм майбутнім, — а не як уламку „руського мира“, — знову опиняється під загрозою“. Але Дзюба не був би Дзюбою, якби не продовжив: „Та хай це додає нам не лише гіркоти й болу, а, над усе — сили працювати задля буття собою: у світі, де кожен або Є СОБОЮ, або ЙОГО НЕ СТАЄ“.

Очевидно, нема потреби переказувати в цей ювілейний рік біографію Івана Михайловича, бо

за датами його життєвого й творчого шляху годі сподіватися побачити справжнього Івана Дзюбу. Адже та чи та посада, нагорода, той чи той запис у трудовій книжці, це не те, що для будь-кого іншого. Нагород він не шукає, від посад намагався всіяко втікати, слави не прагне. Перефразовуючи Євгена Сверстюка, скажемо, що, працюючи коректором в „Українському біохімічному журналі“, порушував проблеми, які були не під силу сотням людей, титулованим академікам. Якось газета „Світ“ звернулася до декого з науковців НАН України з запитанням про те, який сон він (вона) хотів би побачити у Новорічну ніч? Іван Михайлович відповів, що хотів би побачити себе обкладеного книжками, у печері далеко від суєтності світу, аби була змога увесь час читати й писати. Оце — справжнє прагнення акад. І. Дзюби. Він, очевидно, давно б це зробив — пішов у „внутрішню еміграцію“, за словами Ліни Костенко, однак обов'язок, гостре відчуття справедливості й власної відповідальності за долю України не дає йому цього зробити. Звідки ж ця незбагненна енергія, виняткова обдарованість й така ж працездатність, гідна подиву ерудиція?

Народився на Донеччині в україномовному краї. Саме так, в україномовному, бо в ті часи, як згадає у своїх незвичних не лише за глибиною, а й формою спогадах Іван Михайлович, „скрізь у побуті панувала українська мова“. З тих таки спогадів дізнаємось, як він любив маму, батька, бабусь і дідусів, як йому було гарно гостювати в них серед чарівної природи, що була контрастом до робітничого селища, куди переїхали чи, як пише Іван Михайлович, втекли батьки, рятуючись від голоду. В одному з численних інтерв'ю Іван Михайлович казав, що не раз замислювався над часом і обставинами, „коли в мені Україна „пробудилася“ „і завдяки чому пробудилася“? й доходить переконання (як у Довженка): „І ось ми, хлопчак і дівчатка, на березі, за хутором ставок великий, ми на березі ставка купемося, гріємося на сонечку, а десь по другий бік далеко-далеко ідуть дівчата і співають: „Коло греблі шумлять верби, що я посадила...“ І так мені та пісня запала в душу, щось таке зродила, що потім вона весь час мені згадувалась, у якісь моменти — оце враження, оцей ставок, і десь далеко дівчата, яких не видно, але чути, ця пісня і ці слова. І чомусь мені думається — це, мабуть, дуже наївно, це собі я надумав, мабуть, — але мені чомусь здається, що якби не лягла на дитяче серце ота далека щемлива пісня, то так би я міг і життя прожити, не доторкнувшись глибиною душі до того, що є Україна“.

Дзюба-школяр — типовий учень свого часу, що жив життям тисяч радянських дітей з їхніми „вагомими проблемами“, великими й маленькими радощами, успіхами й невдачами. Однак у тих же спогадах привертає до себе увагу одна деталь: Іван — дідова наука! — дуже багато читає, веде щоденника, записує, конспектує, а ще з власного бажання їздить навколишніми селами і читає лекції про міжнародне становище. Згадуючи це нині, Іван Дзюба дивується, що міг збирати небайдужу, зацікавлену аудиторію, і пояснює це браком газет та інших джерел інформації. Додамо: і вмінням І. Дзюби (очевидно, вже тоді йому це було прирочено), говорячи на будь-яку тему, глибоко тим перейматись, вкладати в сказане частинку своєї душі, розуму та серця. Вже тоді І. Дзюба почав „сам себе творити“, „здобувати самотужки“, це були його гімназії, це були його „Гарварди й Оксфорди“! (яких, як зазначає І. Драч, він не мав, а

став „високообдарованим і чітким, високоосвіченим і на диво делікатним...“).

Нині (та й, очевидно, завжди так було) є багато людей, здатних „співати“ про що завгодно й на всі — потрібні на даний момент — лади, І. Дзюбу ж вирізняє особиста причетність, переживання того, про що говорить. Кілька разів чув, як він спересердя казав, що вже не може говорити на ту чи іншу тему, скажемо, про українську мову (так багато і як! сказано І. Дзюбою про це), однаково пише, виступає, дає інтерв'ю, порушуючи кожного разу все нові й нові аспекти цієї теми, вболіваючи щиро, а не „граючи на публіку“, пропускаючи проблему через своє зболене серце.

На наш погляд, І. Дзюба у своїй книжці „Гарас Шевченко“ зміг зруйнувати створений радянським літературознавством образ Шевченка як поета, про якого все відомо, все в його творчості (і сам він!) зрозуміло й сприйнято, „введено“ у всі сфери нашого життя. Цю ілюзію І. Дзюба розвіює простим, але геніяльним твердженням: „Шевченко як явище велике і вічно живе — невичерпний, нескінченний і незупинний“. Останнє хочеться виділити, бо, справді ж, Шевченко, як і життя, незупинний! Ця книжка — узагальнення низки глибоких досліджень, в яких постать Шевченка показана в порівнянні з „символами своїх націй і своїх країн“: „Шевченко і Петефі“, „Шевченко і Хом'яков“, „Шевченко і Шиллер: візія ідеального стану суспільства“, „Гарас Шевченко і Віктор Гюго“, „Шевченко і Словацький“. Академіку вдалося з образу Шевченка пласт за пластом зняти все другорядне, несуттєве, а іноді й неправдиве, перекручене, продиктоване „потребами часу“ або й просто невіглаством деяких дослідників. Не про один десяток імен українських (та й не тільки українських) літераторів писав І. Дзюба. Згадаймо лишень кілька його розвідок про Олександра Білецького, зокрема ґрунтовну статтю в Енциклопедії сучасної України, що подають образ визначного літературознавця всебічно, глибоко, цілісно й при цьому критично. Критичність — наріжний камінь Дзюбиної методи. Добрий десяток статей з естетики та культурології, що увійшли до другого тому „З криниці літ“, свого часу були виголошені на наукових та культурологічних конференціях чи опубліковані в періодиці й викликали значний інтерес та резонанс у суспільстві, також вирізняються цією ознакою. У них Ювіляр, як завжди, аналізує, порівнює, характеризує, виокремлює, наголошує, полемізує, визначає і досить часто ненав'язливо, навіть непомітно, але переконливо радить. На жаль, рідко хто з „власть імущих“ дослухався до порад Івана Михайловича, а даремно, бо якби свого часу почули його, то чимало б гуманітарних проблем сьогодення не стояло б так гостро.

Діапазон наукових інтересів Івана Дзюби широкий, вони не лише у сфері української культури. У його творчому доробку — низка досліджень про літератури народів СРСР, і хоч Іван Михайлович пояснює це відомими подіями своєї біографії початку 1970-х рр., вважаємо, що його завжди цікавило не лише українське, а й світове літературне життя, та й не тільки літературне. Сказав своє слово Іван Дзюба й у кінематографі. Це не лише його блискучий нарис про світову велич Довженка („Світовий контекст естетики Довженка“, 1998) та душевна, лірична розповідь про свого друга Сергія Параджанова, але й кілька статей про історію та сьогодення українського кіно, до речі, й російською мовою, одна з них надрукована в журналі „Ис-

кусство кино“. Тут ще один аспект творчості Івана Дзюби — популяризація здобутків української культури в Росії у таких журналах, як „Дружба народів“, „Новый мир“, „Вопросы литературы“, де особливо багато друкувався у другій половині ХХ ст.

Пригадуємо, як натхненно і скрупульозно працював І. Дзюба над статтею для ЕСУ про Башкортостан, здавалося б, що тема далека для гуманітарія, але Іван Михайлович підготував фундаментальну, фахову статтю-дослідження про цю країну.

Нині у світі для оцінки роботи науковця використовують індекс цитувань, що визначає вплив ученого на світову науку та оцінює проведені ним

дослідження. Для гуманітаріїв, особливо українознавців, — це певна проблема. Не помилимося, коли скажемо, що книжка Івана Дзюби „Інтернаціоналізм чи русифікація“, видана українською, російською, англійською, французькою, італійською, китайською, в'єтнамською мовами, має чи не найвищий індекс цитувань серед гуманітарних видань, створених в Україні, а її автор зробив для утвердження України у світі більше, ніж сотні дипломатів за всі часи існування української дипломатії.

НТШ в Україні щиро вітає д. чл. Товариства (від 22 жовтня 1998 р.) Івана Дзюбу з його 80-літтям. „Нехай не знає втоми та рука, що добре зерно в добру землю сіє...“

Микола ЖЕЛЕЗНЯК

19 лютого 2011 р. голові Лікарської комісії НТШ, дійсному членові НТШ (від 17 грудня 2005 р.), членові Головної управи Українського лікарського товариства, Товариства медичної генетики, Всеукраїнського генеалогічного товариства і Геральдичного товариства, голові Комісії координації наукових досліджень та публікацій в УЛТ у Львові, відповідальному редактору „Лікарського збірника“

та щоквартального „Українського інформаційного бюлетня здоров'я“, завідувачу Видавничої комісії до 100-ліття УЛТ Зиновії Олександрівні Служинській виповнилося 75 років.

Народилася Зиновія-Лариса Служинська в м. Ходорові у родині лікаря і громадського діяча Олександра Білинського. І батько, і мати (Меланія Білинська-Волинець) активно працювали в „Просвіті“, „Рідній школі“, „Союзі українок“. В родині панувала атмосфера поваги до науки, культури, українських традицій. 1953 р. З. Служинська закінчила Львівську середню школу № 5. У 1953—1958 рр. навчалася на біологічному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка (нині — Львівський національний університет ім. І. Франка). Здобувши диплом за спеціальністю „Медична та популяційна генетика“, працювала в генетичній лабораторії, створеній проф. Андрієм Лазаренком. Але в тодішній радянській дійсності генетика належала до найбільш ідеологічно переслідуваних наукових дисциплін. Репресій зазнали і генетика, і генетики. Ця наука була виключена з наукових та навчальних програм, а генетики звільнені з тавром „неблагонадійних“, вейсманістів — морганістів — менделістів. Не оминула чорна хвиля ревізій, звинувачень, осуду і А. Лазаренка. Лабораторію закрили. Зиновія Служинська виступила на захист свого Учителя. Цей благородний вчинок молодого науковця відразу був оцінений як арамольний і зафіксований в особистій справі, що передавалась у всі наступні місяці праці. Від 1960 р. Зиновія Олександрівна працювала у Львівському державному медичному інституті (нині — Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького) старшим лаборантом кафедри терапії. 1965 р. „анафему“ з генетики було знято. Зиновія Служинська вступи-

ла до аспірантури на кафедру біології Львівського медичного інституту. Нарешті можна було хоч частково зреалізувати свої наукові задуми. Результатом важкої, але цікавої роботи стала кандидатська дисертація. У 1968 р. З. Служинська захистила у Львові першу дисертацію з генетики. У 1972 р. успішно відбулася внутрішня апробація докторської дисертації, присвяченої генетичним параметрам пухлин. Ця праця була надзвичайно актуальною, перспективною, оскільки відкривала можливості успішно проводити гормональну терапію хворих на рак молочної залози. Проте в умовах тоталітарної системи до офіційного захисту не допустили. Партком інституту тричі розглядав характеристику Зиновії Служинської і віднайшов 11 вад, першою з яких було „скрыла некоторые факты своей биографии“. У 1967—1972 рр. З. Служинська була вченим секретарем Українського товариства генетиків і селекціонерів, 1976 р. стала доцентом кафедри медичної біології ЛМІ. Тематика наукових досліджень: паразитологія, медична генетика, популяції, демографія, дерматогліфіка, генеалогія. Науковий доробок Зиновії Служинської становить понад 300 наукових праць, 26 методичних розробок, вісім раціоналізаторських пропозицій, сім монографій, п'ять посібників.

Творчого злету набуває діяльність Зиновії Олександрівни в умовах незалежності України. Одна за одною виходять праці, з-поміж яких монографії: „Рід людський в Україні“ (1995), „Рід Калинюків“ (1998), „Рід Білинських“ (1998), „Генеалогія“ (у 2 т., 2000—2003), „Із забуття“ (2002), „Популяції“ (2005), „Літопис роду Волинців“ (2009), посібники: „Спадковість людини — генні та хромосомні хвороби“ (1997), „Медична паразитологія“ (1999), „Медична арахноентомологія“ (2000). Надзвичайно вагомою є праця над перекладом з англійської мови I і II видання „Ілюстрованого медичного словника Дорланда“ (2002, 2007).

Із багатої творчої біографії З. Служинської особливо виділяється праця „Від родини до популяції“ (2008), присвячена мільйонам жертв, що загинули від нацистських та комуністичних репресій, голодоморів та депортацій. Це фундаментальне наукове дослідження стосується генезу популяцій, підвалинами яких є родини та роди. Автор слушно зауважує, що їх розвиток не можливо досліджувати без тисячолітньої історії, генетичних та психоетнічних характеристик. У ній є відповіді на питання — де, коли і чому відбулася втрата генофонду, які причини гальмували приріст генетично фертильних популяцій України, на якому етапі історії почався спад народонаселен-

ня, який призвів до від'ємних показників приросту населення в Україні. Олександр Кіцера запропонував вислати цю книжку кожному депутатові Верховної Ради, щоб ознайомилися з кількістю жертв, яких забрали нацистська та комуно-більшовицька окупації.

Значне місце у творчому доробку З. Служинської займають також такі дослідження, як „Мар'ян Панчишин — лицар милосердя і науки“ (1993), „Генеалогія українських родин“ (1996), „Покоління, якому не поталанило стати батьками“ (1998), „З історії цитогенетичних досліджень у Львові“ (2000), „З історії зародження медико-генетичних знань і першої поради в Галичині та генфонду українських популяцій“ (2000), „Видавнича діяльність УЛТ у Львові з 1999—2000 рр.“ (2001), „Безумству хоробрих співаємо пісню“ (2001), „Вплив екологічних і соціально-політичних факторів на генфонд популяції“ (2001), „Відлуння голодомору 1933 року“ (2003), „Друковане слово медиків“ (2003), „XV-та Міжнародна конференція з проблем СНІДу“ (2004), „Голод 1933 — геноцид ХХ століття“ (2004), „Вплив соціально-політичних факторів довкілля на генфонд популяцій“ (2005), „Демографічна революція“ (2006), „Генофонд і денационалізація“ (2006), „Зародження медичної генетики в Україні“ (2007), „Відродження генетики після лисенківського періоду“ (2008), „Товариство „Народна лікарня“ і український шпиталь імені Митрополита Шептицького“ (2010), „Різноманітність форм пізнання“ (2010), „Профілактично-освітня діяльність Українського гігієнічного товариства“ (2010), „Організація та діяльність підпільного Українського Червоного Хреста (1943—1950)“ (2010), „Табори для вояків УГА“ (2010).

За редакцією З. Служинської вийшли XVII і XVIII томи „Лікарського збірника“ (2009 і 2010). Лікарська комісія НТШ за фінансування „Свободи“ видала серію поштівок під назвою „Лікарі

УПА — воїни без меча“, присвячену 100-річчю УЛТ. Автор тексту та підбірки світлин — Зиновія Служинська. Відновлена світла пам'ять тих, які віддали життя за незалежну Україну.

Зиновія Служинська — активний учасник усіх з'їздів Всеукраїнського лікарського товариства і Конгресів Світової федерації українських лікарських товариств.

Без Зиновії Олександрівни не обходиться жодна ініціатива благодійних вчинків. Зокрема, організувала допомогу Кіровоградській обласній медичній бібліотеці у вигляді книжок і часописів. У співпраці з доньками — канд. медичних наук Олександром Служинською і головним лікарем Центру профілактики і боротьби зі СНІДом Мар'яною Служинською — видала понад десять брошур і буклетів „Знати, щоб себе оберігати“, присвячених профілактиці СНІДу та хвороб, що передаються статевим шляхом. Разом із головою секції „Український родовід“ обласного Товариства „Просвіта“ Адріаною Огорчак доклала багато зусиль для залучення до генеалогічних досліджень науковців і аматорів Київської, Дніпропетровської, Харківської, Донецької, Закарпатської, Полтавської та інших областей.

Зиновія Служинська — неповторна постать наукового і товариського життя, яскравий приклад обдарованого українського науковця, відомого в Україні і поза її межами. Їй притаманна феноменальна ерудиція, багатогранність таланту, сучасне наукове мислення, невтомна праця для добра людини і нації. Зиновія Олександрівна продовжує активно працювати на зміцнення авторитету української медичної науки й майбутнє України.

З нагоди 75-річчя бажаємо шановній Зиновії Олександрівні здоров'я, творчої наснаги і ще багато років плідної праці на користь української науки.

*Президія НТШ,
Лікарська комісія НТШ*

Чедомир Попов, якому в 2011 р. виповнюється 75 років. Вчений приєднався до когорти українських та зарубіжних дійсних членів Товариства 22 жовтня 1998 р. на рекомендацію Історичної комісії Історично-філософської секції НТШ у Львові.

Чедомир Попов народився 15 березня 1936 року в с. Меленець, що у провінції Воеводина (нині — Республіка Сербія), у сім'ї учителів та службовців. Середню освіту здобув у школах рідного села Меленці та сусіднього Ковачиці, а згодом навчався у гімназії у м. Зренянина, яку закінчив 1954 р.

Того ж року вступив на нововідкритий філо-

софський факультет Університету в Новому Саді, де навчався на історичному відділенні. 1959 р. здобув диплом цього вишу.

1 лютого 1960 р. Чедомира Попова обирають асистентом кафедри загальної історії нових віків філософського факультету Новосадського університету. У 1959/1960 н. р. проходив стажування в університеті Страсбурга (Франція), що дало початок багаторічним науковим дослідженням ученого в галузі історії міжнародних відносин.

У червні 1970 р. Чедомир Попов здобув науковий ступінь доктора, захистивши дисертацію на тему „Сербсько-французькі міждержавні відносини з часу Франкфуртського миру 1871 р. до Берлінського конгресу 1878 р.“

Два роки поспіль був деканом філософського факультету та очолював його раду (1979—1981), а також впродовж чотирьох років обіймав посаду директора Інституту історії Воеводини (1970—1974). Ч. Попов — науковий консультант шести докторських дисертацій, член низки сербських та іноземних наукових асоціацій.

У Новосадському університеті вчений пропрацював усе своє життя, пройшовши всі щаблі викладацької кар'єри. 1 жовтня 2000 р. вийшов на заслужений відпочинок.

У підсумку науково-дослідної праці вченого — 13 монографій і приблизно 370 наукових

та публіцистичних праць (власних та у спів-авторстві), зокрема: „Др. Андрија Раденић, Из историје Србије и Војводине 1834—1914“ (Нови Сад, 1973), „Француска и Србија 1871—1878“ (Београд, 1974), „Од Версаја до Данцига“ (перше видання: Београд, 1976, друге — 1995), „Србија на путу ослобођења. Борба за политички преображај и државну независност 1868—1878“ (Београд, 1980), „Историја српског народа“ (Београд, 1981; 1983), „Војводина у народноослободилачком рату и социјалистичкој револуцији 1941—1945“ (Нови Сад, 1984), „Грађанска Европа 1770—1870“ (перша книга: „Основе европске историје XIX века“, друга — „Политичка историја Европе“. Нови Сад, 1989), „Европске грађанске револуције од XVIII до XX века. Покушај емпиријског уопштавања“ (Нови Сад, 1992), „Аутономија Војводине — српско питање“ (перше видання: Сремски Карловци, 1993, друге — 2000), „Политички фронтови Другог светског рата“ (Нови Сад, 1995), „Европска револуција и српски покрет 1848—1849“ (Београд; Нови Сад, 1997), „Полемика Јована Ристића и српских конзервативаца 1877. године“ (Београд, 1997), „О историји и историчарима“ (Сремски Карловци; Нови Сад, 1999), „Светозар Милетић, Сабрани списи, Књ. I, II/1, II/2, II/3, III“ (Београд, 1999—2001), „Светозар Милетић о српском питању“ (Нови Сад, 2001) та „Европа и српска револуције 1804—1815“ (Нови Сад, 2004).

Крім викладацької та наукової роботи, Чедомир Попов ще зі студентських років був активним культурно-громадським діячем. Під час навчання у виші в Новому Саді він був актором в аматорському молодіжному театрі, а згодом очолював університетський академічний театр і був керівником драматичної художньої програми у місцевому театрі „Трибина младих“. З 1962 по 1965 р. молодий вчений керував радою з питань культури при міській раді Нового Саду.

У липні цього року виповнюється 75 років видатному історикові українського театру, дійсному членові НТШ, академіку Ростиславові Ярославовичу Пилипчуку.

Постать нашого Ювіляра широко відома. Він — один із небагатьох українських дослідників історії національного театру — після Дмитра Антоновича, Петра Рудіна, Олександра Кисіля, а в

Галичині — після Івана Франка, Михайла Возняка, Степана Чарнецького та Григора Лужницького, який свою наукову діяльність оснував на джерелознавчих матеріалах. Саме ця риса, — доведена, можливо, до крайнього педантизму ставлення до наукових фактів, яскраво вирізняє його з-посеред інших сучасних театрознавців. Його дослідницька діяльність гідна слугувати прикладом для наслідування молодій генерації науковців незалежної України.

Завжди зосереджений, уважний до співрозмовника, принциповий у зауваженнях, а водночас щедрий на набуту ним інформацію, а поряд завж-

важливою сторінкою в науковій біографії Ч. Попова є його діяльність в історичному науковому товаристві сербського народу, яке мало і має давні і тісні зв'язки з НТШ у Львові — Матиці Сербській. З 1969 р. Попов — незмінний член Президії цієї найстарішої культурно-просвітницької інституції сербського народу, з 1970 р. — головний редактор „Історичного збірника“ Матиці Сербської. Від 1981 до 1991 р. вчений обіймав посаду керівника „Рукописного відділу“, а з 1991 по 1999 р. був заступником голови Товариства. З 2008 р. — голова Матиці Сербської (м. Новий Сад).

26—31 травня 1998 р. делегація НТШ у складі голови Олега Романіва та наукового секретаря Олега Купчинського відвідувала Матицю Сербську і провела зустрічі з її президентом Божком Поповичем, заступником Божидаром Ковачеком, секретарем Драганом Станичем та академіком Чедомиром Поповим.

Вчений також активно співпрацює з іншими культурно-громадськими та науковими інституціями Сербії. Він обіймав посаду голови „Самоврядної наукової асоціації“ провінції Воєводина, з 1985 по 1989 р. працював головним редактором журналу „Југословенски историјски часопис“, у 1994—2002 рр. був членом Президії та Виконавчої ради Сербської академії наук (САНУ) й одночасно очолював філію САНУ в Новому Саді. Професор Попов втілює в життя низку вагомих видавничих проєктів, зокрема, понад 10 років очолював редколегію видання „Српски биографски речник“, який видається під егідою „Матиці Сербської“, а також керує робочою групою з видання „Азбучника“ Енциклопедії Сербії, який видає САНУ.

НТШ у Львові вітає ювіляра і бажає йому міцного здоров'я та довголіття на благо розвитку і зміцнення українсько-сербських наукових зв'язків!

Юрій КОВАЛІВ

ди готовий до наукового редагування поданої йому статті чи розвідки, кандидатської дисертації чи монографії, Ростислав Пилипчук вражає своєю невичерпною працездатністю. Люди, які вибрали з ним співпрацю, мимоволі збагачуються також його високими естетичними та етичними засадами в науці, осердям яких є віддане служіння українським театрознавчим дослідженням.

Вражає глибина його наукових праць. Досить лише переглянути бібліографічний покажчик, виданий ще до 60-ліття Ростислава Пилипчука, щоб усвідомити всю вагу його наукового доробку. Тут — понад 1000 позицій! Глибоко проникаючи у пласти української театральної історії, учений розробляє водночас важливі проблеми міжнародних стосунків: українсько-грузинських, українсько-польських, українсько-російських. Плекаємо надію, що до 75-ліття вчений подарує нам нове, вагомо доповнене, видання покажчика своїх наукових праць.

Блискуче знання усіх напрацювань національної і зарубіжної науки у гуманітарній сфері, глибока пошана до інших вчених, а водночас подиву гідна — така корисна для справжнього науковця — недовіра до досліджень попередників, — ось кілька штрихів до окреслення наукового стилю і вагомості публікацій ювіляра. У його доробку — низка наукових відкриттів, розвінчувань псевдосенсацій та спростувань „загальновідомих фактів“. Наприклад,

завдяки авторитетному втручанню вченого було встановлено й офіційно визнано 1917 р. як справжню дату заснування теперішнього львівського Національного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької — замість нав'язаного 1922 р. До таких відкриттів-спростувань належить також датування появи шкільного і народного лялькового театру кінцем XVI ст., концептуальне бачення початку українського професійного світського театру в полтавській трупі І. Котляревського (1819), а не у пропонованій радянською наукою трупі „театру корифеїв“ (1881). Розкриває Р. Пилипчук і „сходоцентристську“ концепцію історії українського театру — як рудимент радянської епохи. Соборницьке всеохопне бачення національної культури і на сході, і на заході країни, з усім різноманіттям внутрішніх та міжнародних зв'язків і впливів — основне кредо сучасного науковця — Ростислава Пилипчука, подане у статті „Про засади створення багатотомної „Історії українського драматичного театру“ („Мистецтвознавство України“, 2000, вип. 1), та „Історії української культури“ в 5 т. (К., 2001—2005) — у відповідних розділах, присвячених театрові.

У доробку Р. Пилипчука, вочевидь, найчисленніші енциклопедичні статті — у поважних академічних виданнях, як-от Шевченківський словник, Театральная енциклопедия (Москва), Українська радянська енциклопедія, Słownik biograficzny teatru polskiego, 1765—1965 (Варшава), Lietuviškoji tarybinė enciklopedija (Вільнюс), Українська літературна енциклопедія, Енциклопедія сучасної України, Українська музична енциклопедія, енциклопедичний словник „Художня культура західних і південних слов'ян (XIX — початок XX століття)“ та ін.

Важливою літописною сторінкою Ростислава Пилипчука є його діяльність у створенні вищої театральної освіти у Львівському національному університеті ім. І. Франка. 1999 — відкриття кафедри театрознавства та акторської майстерності на філологічному факультеті університету. Як стипендіат COSBILD (Канада) Р. Пилипчук читає тут лекції з історії українського театру впродовж кількох років, залучає до співпраці із Львівським університетом викладачів керованого ним Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (нині — Національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого) професора В. Заболотну, доцентів Г. Липківську, Н. Владимірову, стає членом редакційних колегій „Вісника ЛНУ імені Івана Франка. Серія Мистецтвознавство“ та театрознавчого журналу „Просценіум“. Від 2001 р. у часописі „Просценіум“ постійно публікує науково вагомі розвідки про становлення та розвиток, репертуар і сценічне мистецтво українського професійного театру в Галичині. Переконані, що ця серія публікацій повинна якнайшвидше побачити світ як монографія і статі неocenним внеском у вивчення історії українського театру.

Р. Пилипчук, без перебільшення, — ренесансна особистість, наукові зацікавлення якої, окрім театрознавства, не менш ґрунтовні й у сфері історії літератури, журналістики, історії музики, етнографії, фольклористики, політичної історії, історичної географії. Про це свідчить широкий спектр його наукових досліджень, надрукованих

у різноматематичних збірниках та журналах, про це свідчать і вичерпні передмови/післямови, коментарі та примітки до численних статей, монографій інших авторів, виданих „з благословенням“ Р. Пилипчука (а відповідно — добряче „вичищених“).

Надзвичайно вимогливий до себе, Р. Пилипчук так само критично ставиться і до інших, принциповою оцінкою деколи навіть відлякуючи неофітів у науці, та все ж його „школа“ гартує і дає високі здобутки: під науковим керівництвом ювіляра захищено вже понад десяток кандидатських дисертацій. Тож цілком закономірно, що його вихованці посідають чільне місце у вищих театральних школах та наукових установах України, зокрема й на факультеті культури і мистецтв ЛНУ ім. Івана Франка. Започаткована Ростиславом Пилипчуком співпраця між Львівським національним університетом та Київським національним університетом театру, кіно і телебачення успішно розвивається, і наші перші випускники-театрознавці вже працюють над дисертаційними дослідженнями.

За успіхами своїх вихованців, колег, однодумців (супротивників також) Р. Пилипчук уважно стежить, у формі публікацій відзначаючи здобутки, або ж навпаки — гостро засуджуючи свідомо чи несвідомо допущені помилки. Готовність до останнього захищати наукову істину, не роблячи реверансів і не вдаючись до кон'юнктурних формулювань, — показова у всіх рецензіях Р. Пилипчука на книжки українських і чужоземних дослідників.

Окрема сторінка діяльності Ростислава Пилипчука — наукове редагування мистецтвознавчих збірників та вісників, енциклопедій та довідників. До численних книг, періодичних видань, які вийшли чи виходять під науковим контролем Р. Пилипчука, останнім часом додалися і нові, як-от: багатотомна Енциклопедія сучасної України, „Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення“ та ін. Показово, що редакторська діяльність вченого не зводиться до простої участі в редколегіях, так званої ролі весільного генерала, — із подиву гідною самопосвятою він встигає перечитати гори матеріалів, не підписуючись під чужою працею. (До речі, цікавий факт: протягом двадцяти років очолюючи Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого (1984—2004), Р. Пилипчук у своїх виступах жодного разу не скористався „писаними кимось“ матеріалами.) Від створення Театрознавчої комісії НТШ у Львові Р. Пилипчук є співредактором „Записок НТШ. Праці Театрознавчої комісії“ (1999, 2003, 2007), а відомо „Записки...“ гуртують довкола себе велику кількість театрознавців України та діаспори.

75 років життя, а з них 55 — плідна творча наукова праця! Звідки ця працездатність? Де її джерела?! Гостра думка, сповнена енергії, — де її джерела?! Якби запитати про це Ростислава Ярославовича, то, мабуть, відповіли би: рідна земля, рідні Оришківці на Тернопільщині дають цьому крила. Там він буває щоліта, хвилюво залишаючи гомінкий Київ, там черпає свою силу і насагу. Тернопільська земля дала світові велике гроно видатних учених та митців. Серед них — український театрознавець Ростислав Пилипчук. З роси і води Вам, дорогий Ювіляре!

Богдан КОЗАК

ОГЛЯДИ НОВИХ КНИЖОК, РЕЦЕНЗІЇ

Микола Моздир. Українська народна меморіальна пластика.— Львів: Інститут народознавства НАН України, 2001.— 270 с.

Народна меморіальна пластика в Україні — складне багатопланове явище, яке тісно переплетене з колом проблем соціального, економічного й, зрозуміло, духовного життя народу, а передовсім, з поховальною обрядовістю. Її джерела, як і початки нашого народу, губляться у мороці прадавніх віків.

Історія українського народу — це не лише археологічні знахідки, відкриття, літописні, хронікальні записи, діяльність видатних особистостей, не тільки пам'ятки писемности, безсмертної народної творчости. Це, зокрема, величні степові могили-кургани, оспівані геніальним Кобзарем, нещадно руйновані в роки більшовицької колективізації, це різні за образним виявом, але стилістично споріднені „фігури“, що століттями стоять обабіч сільських доріг, тепер автомагістралей, численні пам'ятні, т. зв. панцизні хрести, присадибні, врешті, і рідкісні, дивом уцілілі впродовж віків, прості сільські цвинтарні намогильники. В своїх образних іпостасях є зразками високої краси в народному її розумінні і зазвичай без імени творця, бо гріх було смертній людині залишати свій напис на призначеному для безсмертя творінні її рук.

Особливо плідними на такі шедеври було XIX ст.— час великих соціально-економічних звершень, зростання самосвідомости народу як творця історії та ін. Все це відображалось і в скульптурних образах, у численних намогильних пам'ятниках у Західній Україні, де були особливо дієвими давні традиції етнокультурних зв'язків із сусідніми народами Центральної та Західної Європи.

У рецензованій монографії головню досліджені місце та роль пластичного намогильного знака в системі світогляду українського народу, його естетики; дано характеристику й основні принципи його ідейного та образного формування. На конкретних прикладах показано роль народної естетики, вплив стильового мистецтва.

Рецензована праця написана на основі зібраних автором упродовж двадцяти років польових матеріалів. Автор книжки Микола Моздир (нар. 1928 р.) — відомий вчений, дослідник питань історії та теорії українського мистецтва, індивідуальної творчости окремих народних майстрів, художників-професіоналів, що працювали і працюють у різних жанрах образотворчого та декоративного мистецтва. Він — педагог, музеєзнавець, член Союзу художників, конкурсних рад, член НТШ.

В 1960-х рр. автор працював заступником директора з наукової роботи у Музеї українського мистецтва (нині Національний музей ім. Митрополита Андрея Шептицького у Львові). З 1971 р.— завідувач фондів Музею етнографії та художнього промислу, завідувач відділу образотворчого мистецтва. Читав курси лекцій з українського та світового мистецтва у Львівському університеті ім. І. Франка та Львівському лісотехнічному університеті. Співавтор колективних монографій „Гуцульщина“, „Бойківщина“, „Лемківщина“, численних енциклопедичних словників та довідників. Він — автор понад 180 наукових публікацій. Особливу увагу приділив дослідженню художніх виробів із дерева, зокрема меблів, виробів церковного, сувенірного призначення тощо.

Проблемі висвітлення природної сутности, важливости народного традиційного мистецтва, зокрема сакрального, М. Моздир присвятив працю „Українська народна дерев'яна скульптура“ (К., 1980, 190 с.).

Нині працює старшим науковим співробітником у відділі народного мистецтва Інституту народознавства НАН України.

Щорічні поїздки в села, міста України північних, південних, східних та західних районів викликали захоплення у колег. Навіть навесні 1986 р. після вибуху на Чорнобильській атомній станції Микола Моздир організував експедицію туди.

Дослідник обстежив сотні цвинтарів, зафіксованих у покажчику книжки, а ще вдвічі більше тих, які з різних причин не ввійшли до видання. У ньому наведені назви тільки тих 320 місцевостей, в яких зафіксовані пам'ятки меморіальної народної пластики.

Праця складається з таких розділів: Витоки відзначування місць поховань та давні надмогильні пам'ятні хрести на українських землях; Козацькі могили; Пам'ятники про знесення панщини в Галичині та скасування кріпосного права на інших землях України; Придорожні, присадибні пам'ятні хрести та фігури; Кам'яні та муровані „фігури“; Скульптурні надмогильники; Типологія, осередки, майстри; Ідейно-тематична та образно-символічна структура надмогильних знаків; Пам'ятники борцям за волю України, що загинули в 1914—1920-х та в 1940—1960-х роках; Післяслово; Джерела та література; Покажчик місцевостей. В усіх розділах зроблений ґрунтовний аналіз різнофункціональних аспектів пам'яток сакрального й суто мемо-

ріяльного українського народного пластичного мистецтва з давнини до сучасності.

На високому професійному рівні Микола Моздир подав характеристику всіх основних типологічних груп меморіальної пластики. Автор зумів дослідити ідейно-семантичну та символіко-образну сутність придорожніх, присадибних намогильних та намогильних хрестів. Хрест як символ християнської віри спасіння людського роду опоетизований творчою діяльністю талановитого українського народу.

Текст книжки наповнений сюжетами, невідомими мистецтвознавчій науці. Особливий інтерес викликає поданий автором ілюстративний матеріал — 376 світлин, з яких більша частина, тобто понад 350 — авторських.

У цій актуальній монографії вперше висвітлені питання теорії та історії меморіальної пластики України. Правда, першим дослідником української народної традиційної культури, зокрема меморіального пам'ятництва, був відомий вчений і знавець історії української культури Вадим Щербаківський. Його праці, зокрема „Українське народне мистецтво“ (1920-ті рр.), на десятиріччя залишилися енциклопедією знань про українську духовну та матеріальну культуру.

Досліджені Миколою Моздиром пам'ятки української меморіальної пластики виражають головний символ духовного буття людини — віру в Господа, її християнсько-філософські світоглядні аспекти розуміння життя на землі і на небесах.

Раїса ЗАХАРЧУК-ЧУГАЙ

Оксана Кузьменко. Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2009. — 296 с., іл.

Монографія Оксани Кузьменко є вдалим логічним завершенням тривалих досліджень авторки в царині стрілецької пісенності. Цю тему дослідниця обрала для вивчення як цілком новаційну. Поступово шляхом трудомістких та скрупульозних напрацювань (проведення власних польових фольклорних записів у 90 населених пунктах шести областей України та за кордоном, ретельного вивчення усіх доступних архівних та літературних джерел, масштабної систематизаційної роботи, аналітичного осмислення) Оксана Кузьменко вивела стрілецьку пісню на рівень комплексного фольклористичного аналізу. Виходу її монографії передували такі вагомні праці, як кандидатська дисертація (2000), академічний збірник „Стрілецькі пісні“ (Львів, 2005, 640 с.) та понад десяток добротних аналітичних статей у фахових виданнях. Отож „Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність“ постає перед читачем як праця зріла, глибоко продумана, вивірена часом. І, безперечно, дуже очікувана.

„Предметним полем теми, — як зазначає дослідниця, — є висвітлення характерних аспектів пов'язаності стрілецької пісенності з народнопісенною традицією, зокрема їх фольклоризм, фольклоризація та фольклорність. Мета роботи полягає у системному дослідженні внутрішнього взаємозв'язку цих аспектів, у виявленні закономірностей побутування, розвитку, збереженості та особливостей входження стрілецьких пісень в загальноукраїнський фольклорний контекст“ (С. 13). О. Кузьменко вдалося сповна досягти поставленої мети завдяки вдалому композиційному вирішенню праці та вдумливому аналітичному викладу в усіх її структурних частинах. Монографія складається зі всту-

пу та чотирьох розділів: „Збирання та дослідження стрілецької пісенності“, „Джерела і природа фольклоризму стрілецьких пісень літературного походження“, „Фольклоризація стрілецьких пісень літературного походження“, „Народні пісні про січових стрільців“, Висновків і Списку використаних джерел і літератури.

У вступі простежено вживання терміна „стрілецька пісня“ у літературі й фольклористиці (С. 6—7) та з урахуванням теоретичних здобутків попередників, а головне на основі власних напрацювань запропоновано таке визначення: „Стрілецькі пісні — це пласт пісенної творчості літературного і фольклорного походження, який за часом виникнення та ідейно-змістовими ознаками пов'язаний з появою української військової формації Легіону Українських січових стрільців, з його діяльністю в роки Першої світової війни (1914—1918) та в час українських національно-визвольних змагань (1918—1920)“ (С. 7). Також тут подано пояснення терміна „фольклоризація“ українськими дослідниками різних часів, акцентуючи на важливих концепціях І. Франка, М. Грушевського, Г. Нудьги, С. Грици та інших учених щодо природи та механізмів взаємодії двох художніх систем творчості: літературної та народної.

У першому розділі подано відомості про джерельну базу дослідження в діахронії зацікавлень стрілецькою піснею, її публікацій, збирання та фахових досліджень. О. Кузьменко належно поцінувала здобутки своїх попередників у цій царині, починаючи від напрацювань часів стрілецького чину таких авторів, як Р. Купчинський, Л. Лепкий, М. Гайворонський, А. Баб'юк, І. Боберський, Ю. Шкрумеляк, О. Назарук, І. Ірванець,

В. Гнатюк та інші, та у пізніші роки впродовж ХХ ст. (Є. Пеленський, М. Голубець, Ф. Колеса, Б. Кравців, С. Ріпецький, В. Витвицький, Р. Федорів, Т. Салига, В. Качкан, Ф. Погребенник, О. Правдюк та ін.). Водночас авторка обґрунтовує фрагментарність чи вузькість наукових підходів в опрацюванні теми попередниками та вказує на потребу ширшого комплексного погляду на явище стрілецької пісенності. Такі можливості з'явилися в О. Кузьменко на основі матеріалів, добутих у процесі ретельного вивчення джерельної бази з урахуванням власних польових обстежень стрілецького фольклору. Масштабність проведеної роботи відображає самостійно розроблений авторкою „Системний каталог публікацій та записів стрілецьких пісень“, що зберігається в Архіві Інституту народознавства (покликання на нього на с. 41), „Картосхема місць записів стрілецьких пісень“ (С. 43). О. Кузьменко вперше ввела в науковий обіг і рідкісні, досі невідомі, рукописні матеріали січових стрільців із архівів Варшави, а також Києва та Львова (С. 267—269).

У другому розділі містяться цінні відомості про „передісторію“ стрілецьких пісень, яка виводиться із національно-патріотичних середовищ кінця ХІХ — початку ХХ ст. (передусім із молодіжних організацій „Соколи“, „Січ“, „Пласт“, „Луг“), та про історичні обставини виникнення пісень, породжених стрілецьким чином. Треба віддати належне дослідниці у відповідальному ставленні до визнання нею авторства та часу постання тієї чи тієї пісні. На основі скрупульозного вислідку О. Кузьменко уточнює вже раніше утверджені в літературі факти, як наприклад, про пісню „Ой у лузі червона калина“, що є „безсумнівно результатом співавторства (досі в літературі згадувалось переважно тільки ім'я С. Чарнецького)“ (С. 70). У розділі достатньо аргументовано „фольклоризм“ стрілецьких пісень, що проявляється на двох рівнях: генетичному (у спадкоємній єдності з давнім народним мелосом) та функціональному (характеризується новими умовами існування цих пісень).

Третій розділ присвячено висвітленню проблеми фольклоризації стрілецьких пісень літературного походження у таких аспектах: „Кореляція літературного й уснонародного в поезиці стрілецької пісні“; „Основні чинники та їх роль у фольклоризації“; „Лабораторія фольклоризації стрілецьких пісень“. У цьому розділі авторка простежує та ілюструє різні типи змін, що виявляються на різних рівнях (художнього тексту, побутової заангажованості, регіональному, часовому, гендерному тощо). У четвертому розділі розкрито пласт власне народних пісень про січових стрільців як породження передусім стрілецького, а також і позастрілецького середовищ. О. Кузьменко переконливо доводить фольклорність цих пісень на основі анонімності, традиційності їх поезики та поширення, варіативності текстів. Дослідниця окремо аналізує стрілецькі переробки, пісні-хроніки, історичні пісні, стрілецькі колядки, гаївки, балади, повстанські адаптації.

Важливим у монографії, на нашу думку, є послідовне підтвердження значного духовного впливу українських січових стрільців, їхніх пісень на широкі верстви українського народу, на формування його національно-патріотичної свідомості, національної ідеї. Оксані Кузьменко вдалось представити стрілецьку пісенність проникливо і зримо — як глибоко закорінену в національну традицію, водночас живу, динамічну, багатогранну творчість у складній парадигмі літературно-фольклорних зв'язків ХХ ст.

Праця О. Кузьменко може слугувати взірцем для багатьох сучасних фольклористів у вмілому застосуванні комплексних підходів до аналізу фольклорних явищ, у чистоті наукового стилю та наукових помислів. Книжку збагачують численні світліни, художні ілюстрації, фотокопії рідкісних рукописів. Монографія має не лише наукову та мистецьку вартість — це витвір невтомної жінки-матері, української патріотки, присвячений своїм дітям, „щоб берегли і примножили „туу стрілецькую славу...“

Ольга ХАРЧИШИН

І. О. Белоус, О. В. Шишка, Д. О. Тарасов. Науково-технічна бібліотека Національного університету „Львівська політехніка“ / За ред. проф. А. Г. Загороднього. — Львів: Вид-во Національного ун-ту „Львівська політехніка“, 2009. — 196 с.

У рецензованому виданні подана хроніка діяльності бібліотеки Львівської політехніки з 1844 по 2008 р. Книжка докладно ознайомлює з вагомими подіями у житті книгозбірні. Найбагатшим на події виявився 1874 рік, коли книгозбірня отримала спеціальне приміщення, була встановлена Міністерством освіти перша штатна одиниця бібліотечного працівника, призначена щорічна дотація на комплектування фондів. Ще однією вагомою віхою у діяльності бібліотеки став 1948 р. У цьому році було відкрито філію бібліотеки у студентському гуртожитку, створено Бібліотечну раду, проведено переоблік фонду та отримано право на одержання з Центрального бібліотечного колектора (м. Москва)

обов'язкового платного примірника видань, профільних діяльності інституту.

Книжка подає коротку історію Національного університету „Львівська політехніка“ як потужного осередку науки і освіти в Україні, знаного у світі.

Видання висвітлює історію бібліотеки з поділом на кілька періодів. Автори пишуть про передумови створення та перші роки розвитку книгозбірні, яка відразу ж стала невід'ємною частиною, інформаційним осередком університету, описали розташування та особливості забудови її приміщень, напрями діяльності до 1939 р., для якої характерні: обіймання посади директора біб-

ліотеки, обранця Колегії професорів, підготовка до друку та видання п'яти зошитів „Katalogu Biblioteki S. K. Szkoły Politechnicznej we Lwowie“, значне поповнення фонду виданнями технічної тематики коштом придбання та дарунків від приватних осіб, введення посади скриптора бібліотеки з обумовленням спеціальним договором кола його обов'язків і визначенням оплати праці, надання додаткової посади помічника бібліотекаря — „слуги бібліотеки“.

Автори також простежили зростання уваги до бібліотеки в керівництва Політехніки, оскільки розглядалося питання про збільшення площі та штату бібліотеки. Професор цього навчального закладу, видатний вчений Казимир Бартель став ініціатором будівництва нового приміщення для бібліотеки. Керівництво навчального закладу оголосило конкурс проєктів. У 1929—1934 рр. розпочалося будівництво нового корпусу на вул. Нікоровича (нині вул. Професорська), в якому вдалося поєднати раціоналізм форм з елементами класичної архітектури.

Будівництво здійснювалося за проєктом переможця конкурсу Теодора Обмінського. Особливість композиції фасаду підкреслював напис на фронтоні латинською мовою: „Nis mortui vivunt, et muti loquuntur“ („Тут мертві живуть, німі говорять“), символізуючи спадкоємність поколінь.

Будинок не лише відповідав вимогам бібліотечного будівництва того часу і вирізнявся оригінальністю, а й став на тривалий час своєрідним еталоном бібліотечної забудови. Поряд із основним будинком було споруджене залізобетонне шестиповерхове

книгосховище місткістю понад 500 тис. примірників. Вдалося уникнути висотних стелажів, а металеві стелажні конструкції розташували зручно для роботи бібліотекарів. Перехід із книгосховища в основний будинок обладнали подвійними металевими дверима, що давало можливість при потребі герметично ізолювати книгосховище. Після переселення бібліотеки у нове приміщення її штат зріс до 12 працівників.

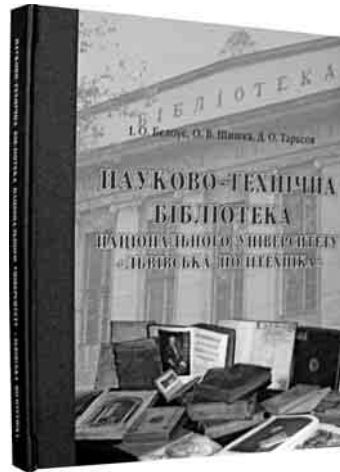
У наступних розділах книжки історію діяльності бібліотеки поділено на кілька періодів: 1940—1960, 1950—1970, 1970—1980 і 1991—2008 рр. Автори розглянули ключові моменти діяльності книгосбірні у кожен з цих періодів, подаючи відомості про розвиток фондів, удосконалення процесів обслуговування та еволюцію автоматизації бібліотечних процесів.

Не обійшов увагою авторський колектив видання такі важливі питання діяльності бібліотеки, як її структура, кадри, видавнича діяльність. Під час розгляду кожного з цих питань подається еволюція їх розвитку, вдосконалення. Видання містить короткі біографічні довідки про співробітників бібліотеки, які тривалий час у ній працювали та залишили помітний слід у її роботі.

Закінчується ця фундаментальна праця переліком праць співробітників бібліотеки та публікацій про книгосбірню.

Авторам вдалося зібрати і логічно поєднати розрізнені відомості з історії бібліотеки та подати цілісну картину її розвитку від заснування до сьогодення.

Наталія КУНАНЕЦЬ

Ігор Скочиляс. Галицька (Львівська) єпархія XII—XVIII ст.: Організаційна структура та правовий статус.— Львів: Вид-во УКУ, 2010.— XXIV + 832 с. + 16 с. кольор. іл.

Ігор Скочиляс відомий передовсім як історик Львівсько-Кам'янецької унійної єпархії XVIII ст.¹ Вчений впровадив новий напрям історико-церковних досліджень, пов'язаний із розкриттям ролі єпархіальних соборів². Розширивши діяпазон своїх зацікавлень до меж сусідніх Холмської та Володимирської єпархій³, І. Скочиляс зважився тепер на синтез релігійної історії однієї з найбільших адміністративних одиниць Київської митрополії на широких просторах від Галичини

до Наддніпрянщини та Молдавії протягом княжої доби та раннього нового часу, чим він виявив свою прихильність до концепції „довгої тривалості“ середніх віків.

З огляду на представлений науковій громадськості досить об'ємний том (сам автор називає його *меганаративом*, плануючи продовжити працю ще в двох частинах), можна сказати, що задум назагал вдався. „Великість“ монографічного дослідження І. Скочиляса в іншому: він довів, що без знання та

¹ Скочиляс І. Генеральні візитації Київської унійної митрополії XVII—XVIII століть. Львівсько-Галицько-Кам'янецька єпархія.— Львів, 2004.— Т. 2: Протоколи генеральних візитацій.

² Тут дослідник проявив себе як фаховий археограф. Див.: Собори Львівської єпархії XVI—XVIII століть / Упоряд. та істор. нарис Ігоря Скочиляса.— Львів, 2006.

³ Скочиляс І. Релігія та культура Західної Волині на початку XVIII ст. За матеріалами Володимирського собору 1715 р.— Львів, 2008; його ж. Sobory eparchii chełmskiej XVII wieku. Program religijny Slavia Unita w Rzeczypospolitej / Z języka ukraińskiego przełożył Andrzej Gil.— Lublin, 2008.

глибокого розуміння історії церкви годі пізнати та повноцінно реконструювати національну історію взагалі.

Рецензована монографія має складну й розгалужену структуру. Крім передмови та великого вступу, вона поділена на шість об'ємних розділів, кожен з яких — на частини та параграфи (тільки пронумерованих підрозділів налічується не менше 60). Крім висновків, списку джерел та літератури, іменного і географічного покажчиків, привертають увагу два блоки ретельно і фахово підібраних ілюстрацій, які є прикрасою видання: чорно-білих текстових (152) і кольорових прикінцевих (17).

У другому розділі розкривається проблема поширення християнства у Прикарпатському регіоні України, що призвело до заснування в Галиччї епархії з Успенською кафедрою. Третій розділ висвітлює юрисдикційний статус Львівського владництва в Київській митрополії з акцентуванням на перебігу унійних змагань на зламі XVI—XVII ст. (невдалим для регіону) та більш успішної „нової унії“ на зламі XVII—XVIII ст. У четвертому розділі проаналізовано правове становлення епархії крізь призму дії світського законодавства та церковного права, особливостей застосування права подавання та ін. Істориків книжності та культури може зацікавити авторський аналіз пам'яток канонічного права й богословської думки різного походження. П'ятий розділ присвячений описові організаційної структури епархії: її географічних меж, повноважень єпископського уряду, основних інститутів церковної влади (архиєрейський двір, консисторія, духовний суд, кринос/капітула, намісник, протопіп/декан), генези територіальних одиниць епархії (намісництва/офіціалати, протопопії/деканати, парафії), механізму дії пастирських візитацій та епархіяльних соборів. Шостий (найбільший, близько 200 сторінок!) розділ репрезентує ініціативи та реформи єпископату протягом досліджуваних майже 800 років релігійної історії регіону. Способом поєднання історії православної та унійної релігійної культур із програмами чи зусиллями єпископату автор синтезує матеріал, який характеризує архиєрейську діяльність владик.

З огляду на забезпеченість джерелами, більша увага в дослідженні І. Скочилися присвячена періоду кінця XVII — XVIII ст. Зрозуміло, що портрети єпископів-реформаторів, особливо Йосифа Шумлянського, Атанасія Шептицького, Онуфрія Шумлянського, Лева Шептицького та Петра Білянського є досконалими й вичерпно аргументованими. Так само вперше висвітлено історико-географічне тло проблеми, з чого, властиво, й треба починати будь-яке регіональне дослідження з історії церкви.

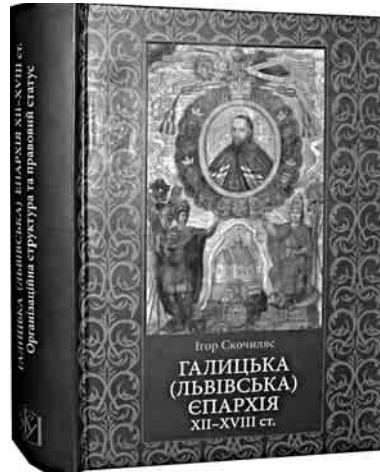
У книжці вперше в історіографії представлена історію однієї епархії протягом її православного (майже п'ять століть) та унійного (приблизно століття) періодів. Заслугою автора є передовсім те, що він зміг абстрагуватися від спокуси протиставлення унії православ'ю (чи навпаки). Зроблено це науковим (тобто позаконфесійним) спо-

собом: регіональна релігійно-культурна історія представлена в обох випадках у вимірах киево-християнської (слов'янсько-візантійської) традиції. Наприклад, автор не конструє протиставлення (і відповідно, не формулює дилеми) того, що, скажімо, відродження XVI ст. продукували православні релігійні та світські діячі, а відродження XVIII ст. — винятково духовні унійні.

Підсумовуючи своє дослідження, І. Скочилися акцентує на формуванні галицької (львівської) еклезіяльної традиції. З другої половини XV ст., унаслідок поглиблення партикуляризму та інших об'єктивних причин, місцева традиція поступово інтегрується в нову модель розвитку Києворуського християнства (Руська/Українсько-білоруська церква), конструюючи ранньомодерну спільноту Slavia Orthodoxa, розвитку якої не перешкодив брак „симфонії“ між церквою та державою в Речі Посполитій. Унаслідок „нової унії“ 1700 р. сформувалася нова культурна й релігійна модель — Slavia Unita, яка витворила ранньомодерну унійну ідентичність внаслідок реалізації еклезіяльної програми з'єднання Руської церкви з Римом, на основі збереження національної традиції та хиткої рівноваги з римським католицизмом.

Варто також наголосити, що висновки І. Скочилися ґрунтуються на величезному джерельному матеріалі, в тому числі й архівному, який уперше вводиться в науковий вжиток. Водночас автор запроваджує чимало новацій, які також резонують на тлі дотеперішнього, досить консервативного наукового дискурсу (наприклад, він впроваджує такі поняття і явища, як *ментальна географія*, *єротопія*, *євхаристійна свідомість*, *унійний тріумфалізм*, *владичий двір*, *латинські новини*, *парафіяльна цивілізація*, *географічний ізолят*, *процес цивілізування* та ін.). Важливо, що І. Скочилися фахово й органічно „вплітає“ згаданий інструментарій в усталені норми та прийоми творчої лабораторії історика церкви.

Попри все сказане, у книжці І. Скочилися є деякі хиби. Так, наприклад, якщо період другої половини XVII — XVIII ст. вивчений автором майже бездоганно, то цього не скажеш про попередні півтора століття. Наприклад, портрети деяких львівських владик тієї доби фрагментарні. Це стосується насамперед одного з найрезонансніших владик Гедедона Балабана, в період урядування якого епархія не змогла приєднатися до акту Берестейської унії. Так, пояснення автором причин цього феномену не досить переконливе. Те саме можна сказати і про стосунки між католицькою та православною/унійною спільнотами, переважно до проявів „імперіалізму“ латинників. На нашу думку, І. Скочилисові не вдалося цілісно викласти історію місцевої богословської думки протягом століть (невипадково, він уникнув з'ясування вкрай важливого питання про те, хто ж все-таки був першим львівським богословом). До свого методологічного та робочого інструментарію автор не включив такі поняття, як наприклад, *християнська антропологія*, *апофатична і катафатична*

теологія та інші, що б дало можливість зблизити істориків та богословів, на чому акцентується у вступі книжки. Також трапляються поодинокі фактографічні неточності.

Вітаючи Ігоря Сковчилюса з вдалим підсумуванням багаторічної праці, чекаємо на продовження

меганаративу в наступних запланованих ним частинах, а також закінчення ним давнішого проєкту дослідження генеральних візитацій Львівсько-Кам'янецької єпархії XVIII ст.

Леонід ТИМОШЕНКО

Степан Гелей. Ілля Витанович: науково-педагогічна та громадська діяльність.— Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2010.— 584 с.

Монографія присвячена відомому свого часу на західноукраїнських теренах організаторові й ідеологу кооперативного руху, історикові й педагогу, дійсному членові Наукового товариства ім. Шевченка Іллі Витановичу (1899—1973).

Автор — професор Львівської комерційної академії Степан Гелей — зосередив увагу головню на висвітленні наукової, педагогічної і громадської діяльності І. Витановича. Водночас він докладно виписав біографію цієї неординарної особистості на різних етапах складного і драматичного часу, використавши для цього чималий фактологічний матеріал друкованих і рукописних (архівних) джерел.

У монографії С. Гелей підкреслює багатопланову задіяність і вагомую роль І. Витановича в українському кооперативному русі першої половини минулого століття. Метод діахронного аналізу конкретних фактів цієї діяльності в контексті з історичними реаліями української суспільно-політичної і соціальної дійсності, розгляд численних виступів І. Витановича в пресі дає можливість простежити і передати його глибоку ділову й науково-теоретичну заангажованість у кооперативну справу та широку обізнаність з нею в різних країнах світу, а також наполегливі заходи щодо освоєння найкращого з цього досвіду і перенесення його на український ґрунт.

Очевидно, цей фаховий аспект дослідницького дискурсу монографії з багатьма цікавими заувагами і спостереженнями автора мав би стати предметом уваги рецензента-економіста. Нас привабив цей матеріал передусім яскраво вираженим у ньому образом одного з тих українських інтелігентів-подвижників, які у складних обставинах агресивного наступу чужинецьких окупаційних режимів на екзистенційні основи українського народу, наполегливо шукали можливостей і засобів допомоги цьому народові, поліпшення його економічного становища, підвищення рівня самозахисту, організованості і національної свідомості.

Адже всі ці кредитні, споживчі, допомогіві спілки, товариства і союзи, які виникали та діяли в Україні з середини XIX ст., були не лише засобом захисту від ескалації зубожіння, лихварства

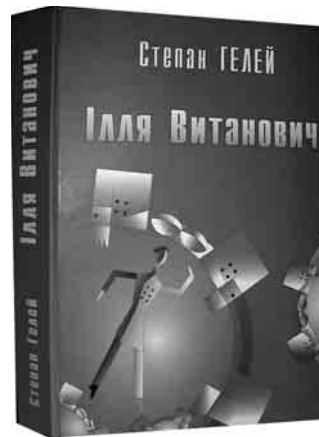
і різних форм економічного засилля чужинців, а й чинником самоорганізації, взаємодії і формування громадської спільноти, і не тільки були важливими для допомоги українському селові, але й для відвоювання певних економічних українських позицій у місті. Особливо цей суспільно-консолідований і оборонний смисл набув розвитку в кооперативному русі Галичини головню завдяки цілій плеяді його талановитих і відданих цій справі організаторів і керівників (В. Нагірний, Т. Кормош, С. Олесницький, О. Нижанківський, С. Федак, К. Левицький та багато інших).

У XX ст., зокрема в період міжвоєнного двадцятиріччя, український кооперативний рух збагатився рисами чогось більшого від звичайного економічного чинника, став істотною складовою руху опору проти наступу на українство, українських соціально-політичних і національно-визвольних змагань. Недаремно окупаційні режими чинили цьому рухові всілякі перешкоди, а більшовики просто ліквідували його, репресували його лідерів і активістів, цілковито абсорбували в своїх заідеологізованих казенних формах.

І. Витанович належав до найбільш чільніших континуаторів і реформаторів української кооперативної справи в міжвоєнний період і в роки Другої світової війни. Коли читаш зреферований у монографії С. Гелея зміст виступів І. Витановича у пресі того часу, відомості про його проникливі аналітичні

оцінки різних непростих ситуацій діяльності української кооперації, погляди і настанови стосовно її насущних завдань і потреб, велику роботу для підготовки українських кооперативних кадрів, підвищення їхнього фахового освітнього рівня, не можеш не подивляти глибини обізнаності й ерудованості цієї людини, високої міри її громадянської відповідальності та сміливості.

Вважаємо, що величезний конструктивний досвід українського кооперативного руху, ідеї, практична діяльність його численних активістів та очільників могли б вельми придатися і нам сьогодні. Особливо для відродження українського села. Адже нині воно в меншій потребі, як було в найгірші часи минулого. Навіть уже за двадцятиріччя нашої незалежності ситуація в

українському селі не тільки не поліпилася, але й дедалі погіршується. Продовжується його знелюднення, матеріальна і духовна руйнація та моральна деградація — все те, що було започатковане сталінськими голодоморами, насильною колгоспизацією, репресіями, включно з „потворною” (С. Граденіго) кремлівською доктриною „заміни етнографічного (властиво етнічного.— Р. К.) матеріалу” в Україні.

Оскільки всі уряди української влади досі не зробили нічого істотного для порятунку українського села, а навпаки своєю бездіяльністю і безпорадністю продовжують заганяти цю проблему у все більш зловісний і безвихідний кут, треба, щоб за цю справу взялося саме суспільство на рівні різних громадських організацій, спілок і кооперативів. Тут міг би бути і задіяний колишній досвід українського кооперативного руху, примножений науковими розробками його новочасної трансформації. У всякому разі треба з чогось починати, а не чекати, опустивши руки. І хочеться вірити, що серед еліти наших академічних економістів знайдуться і так потрібні сучасній Україні Витановичі.

Образ діяльного українського вченого-патріота, прийнятого насущними проблемами і потребами свого народу, доповнюється наведеними в монографії відомостями про наполегливі заходи І. Витановича з відновлення української кооперації під час німецької окупації, виступи в пресі для підтримання духу народу, організації самопомогі в умовах еміграції і спроби адаптації з цією метою колишнього досвіду кооперативної справи на батьківщині. В еміграції І. Витанович написав унікальну працю — монографію „Історія українського кооперативного руху” (Нью-Йорк, 1964).

Наукова активність і продуктивність ученого позначена його участю в діяльності відновленого на чужині НТШ, створенні Енциклопедії українознавства, заснуванні журналу „Український історик” та Українського історичного товариства, написанням низки праць з історії й економіки України, яким належить помітне місце в історії розвитку української наукової думки.

Однією з таких праць, на яку слушно звертає особливу увагу автор рецензованої монографії, була розвідка І. Витановича „Михайло Грушевський. Історик, соціолог, суспільний діяч”, присвячена аналізу теоретико-методологічних засад історіософії великого українського вченого. Поло-

ження цієї праці, опублікованої ще 1935 р., І. Витанович розвинув і доповнив згодом у статті „Уваги до методології й історіософії Михайла Грушевського” (Український історик. Нью-Йорк; Мюнхен, 1966, ч. 1—2, с. 32—51). Аналіз цієї проблеми в контексті процесу розвитку загальноєвропейської історіософії, за визнанням фахівців, вельми прислужився новочасній українській історичній науці.

Не втратили наукового інтересу дослідницький аналіз, оригінальні судження і зауваги І. Витановича у розвідці про суспільно-політичні погляди Івана Франка і їхній вплив на новітні українські визвольні змагання. Опублікована 1961 р., вона позиціонувала принципово інше, ніж у тогочасному радянському франкознавстві, осмислення цієї теми.

Варті уваги сучасних економістів проникливі студії І. Витановича над аграрною проблематикою в Україні різного часу, зокрема вельми непростою процесу вирішення аграрного питання в роки української революції ХХ ст. Документальний та історико-аналітичний матеріал нарисю „Аграрна політика українських урядів років революції й визвольних змагань (1917—20)” (1967) не тільки висвітлює минуле, але й подає багато інформації, корисної для сучасного фахівця, якому не байдужа доля України. Адже земельна справа в Україні й досі залишається невпорядкованою.

Стаття І. Витановича „Сучасні спроби проєкції майбутнього” (1971) свідчить, що він заглиблювався і в наукову проблематику прогнозування поступального руху людства, зокрема подальшої долі України. На основі глибокої аналітики і вдумливого осмислення реалій суспільних процесів сказав на цю тему чимало цікавого.

Отже, дослідницький наратив монографії представив нам цілісний образ мудрого і діяльного вченого-патріота, справжнього інтелігента-громадянина, всеціло зануреного в життя і насущні потреби свого народу. Тип такого вченого, якого нам катастрофічно забракло тепер, у час незалежної України, компетентного економіста, який був би здатен протиставити злочинній політиці руйнування і розкрадання України науково опрацьовану й аргументовану програму раціонального реформування її господарства, розбудови й утвердження її державотворення.

Роман КИРЧІВ

Богдан Козак. Театральні відлуння. Статті, передмови, штрихи до портретів, матеріали, рецензії, інтерв'ю.— Львів, 2010.— 452 с.

Як відомо, сценічне мистецтво — плинне й миттєве. Тому серед пам'ятних подій свого ювілейного, сімдесятого, року життя Народний артист України, академік Національної академії мистецтв України, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, професор, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка (від 28 листопада 2009 р.) Богдан Козак здобувся на окрему, по-своєму унікальну, а головне — зафіксовану назавжди у часі. Це —

книжка „Театральні відлуння”, що містить його статті, передмови до книжок, штрихи до портретів колег по сцені, матеріали, рецензії, а також інтерв'ю з ним. Редактор та автор передмови видання — дійсний член НТШ Ростислав Пилипчук, літературний редактор — Ніна Бічуя.

Вихід у світ книжки, автором якої є актор, сьогодні — не така вже й дивина. Та зазвичай у такому випадку йдеться про мемуаристику,

есеїстику, автобіографічний нарис. Перед нами ж — справді рідкісний випадок, коли знаний в Україні та за її межами актор, провідний майстер сцени Львівського національного театру ім. Марії Заньковецької, постає в ролі дослідника історії театру, джерелознавця, ба, навіть — критика. У своїй передмові Р. Пилипчук оповідає про Козака як про актора, педагога, театрального діяча й організатора, публіциста й дослідника театру. Здається, уперше життєвий та науково-творчий шлях Б. Козака було піддано такому системному й послідовному аналізу. Під пильним поглядом автора передмови особистість добре знаної, публічної людини, постала у новому світлі — бо погляд цей, хоч і доброзичливий, проте незмінно вимогливий та принциповий.

Власне, неможливо не погодитись із думкою Р. Пилипчука про особливий вплив, який мало на Б. Козака університетське середовище, звідки свого часу випускником філологічного факультету він вийшов і куди повернувся 1999 р. як завідувач новоствореної кафедри театрознавства та акторської майстерності, а у 2004—2010 рр. — першим деканом факультету культури і мистецтв. Власне, про академічні пріоритети Б. Козака свідчить те, що першим розділом своєї збірки праць він обрав статті, присвячені історії українського театру та питанням театральної педагогіки. Створені переважно у другий „університетський період“, тобто від 1999 р. і донині, ці праці стосуються сценічних історій деяких творів — „Сонце руїни“ В. Пачовського, „Гайдамаки“ Т. Шевченка, „Земля“ В. Стефаніка; перекладів — „Гамлет“ В. Шекспіра пера М. Рудницького; авторів — як-от сценічна франкціяна заньківчан. Тут Б. Козак постає у ролі дослідника, який у пошуках відповідей на поставлені перед собою часом нелегкі завдання, піднімає архівні джерела, давно періодичку, епістолярій, не задовольняючись вітчизняними матеріалами, а сягаючи при нагоді за океан, до діяльних архівних збірок. Нагадаємо, що саме завдяки наполегливості Б. Козака віднайдено переклад Шекспірового „Гамлета“ авторства М. Рудницького, здійснений для першої в історії українського театру постанови цього твору на сцені Львівського оперного театру 1943 р.

Другий розділ — „відлуння“ видавничої діяльності Б. Козака. Чільне місце з-поміж десяти передмов та післямов до книжок займають тексти, що їх написав до виданих із власної ініціативи як у стінах університету, так і поза ними, книжок. Без перебільшення, сьогодні ці видання стали науковими бестселерами українського театрознавства: від „Триста років українського театру“ Д. Антоновича, „Живе слово“ Д. Ревуцького, до перекладних „Театр. Ритуал. Перформер“ Є. Гротовського, „Вступ до театрознавства“ К. Бальме.

Борис Романицький, Борис Тягно, Софія Федорцева, Олександр Ріпко, Богдан Антків, Сергій Данченко, Еммануїл Мисько, Олександр Гринько, Катерина Хом'як, Борис Мірус, Марія Крушельницька, Володимир Ігнатенко, Лариса Кадрова та Лариса Брюховецька — це і колеги по творчості, і друзі, про яких хотілось писати, аби залишити назавжди

власні „відлуння“ зустрічей, співпраці із неординарними особистостями. У цих штрихах до творчих портретів, що увійшли до третього розділу книжки, Богдан Козак доказовий, раціональний, точний в оцінках, але й образно-поетичний водночас; професійно заангажований аналітик, але й емоційно захоплений своїми „сюжетами“ новеліст.

І зовсім інший, протилежний до себе-попереднього — у наступному, четвертому розділі „Матеріали“, до якого увійшли джерелознавчі дослідження, які стосуються церковного запису про хрещення Олександра Курбаса, окремих питань діяльності Леся Курбаса 1914 р. та документів із життя режисерів Віктора Івченка та Бориса Тягна. Значення першого з них важко переоцінити, бо здавалося б, у відомих, вже опрацьованих іншими театрознавцями, документах про народження та хрещення Леся Курбаса Б. Козак як вдумливий та спостережливий науковець відкриває незауважені досі деталі, факти, що дають можливість повному переглянути родовід Леся Курбаса. Вагомим внеском у курбасознавство є його й опрацювання та публікація німецькомовних рецензій на виставу „Сонце руїни“ В. Пачовського, в котрій Леся Курбас виконував головну роль.

З чотирьох рецензій — на вистави та на книжки однаково — укладено п'ятий, найкоротший за обсягом розділ. Ті, хто привернув увагу Б. Козака-критика — Дрогобицький обласний музично-драматичний театр (нині — ім. Ю. Дрогобицька) із виставою „Обдурений чоловік“ Ж.-Б. Мольєра та „Білі мотилі, плетені ланцюги“ за В. Стефаніком у театрі „У кошику“. Перша рецензія — критичний дебют, інспірований редакцією часопису „Український театр“, до складу редколегії якого входив. Друга є „відлунням“ на цікавий дебют новоствореного сценічного колективу у складі режисера Ірини Волицької та актриси Лідії Данильчук. Книжкові пріоритети у рецензуванні — поважані праці відомих українських театрознавців В. Гайдабурі („Театр, захований в архівах“) та монографія Н. Владимірової, присвячена питанням західноєвропейського театру як культурному феномену зламу XIX—XX ст.

Останній розділ — „пряма мова“ Б. Козака про себе, свою творчість, становлення та формування особистості, про вчителів і власну педагогічну практику, про ставлення до професії, мистецтва, улюбленого Львова і світу взагалі. Одинадцять інтерв'ю різних років та різних авторів творять своєрідний гіпертекст, в якому не знайдеш внутрішніх суперечностей, взаємовиключних думок. Навпаки — ці розмови про життя й акторську долю допомагають завершити портрет ювіляра найконкретнішим та найпереконливішим способом.

Видання містить іменний покажчик та світлини. Слід наголосити на великому внескові працівників кафедри бібліотекознавства та бібліографії ЛНУ на чолі із завідувачем О. Колосовською, праця котрих захована у скромні рядки сотень опрацьованих та уточнених покликань, бібліографічних описів, позицій іменного покажчика.

Дизайнеру й складальниці Інні Шкльоді видання завдячує не лише опатним виглядом, а й копіткою працею збирання, сканування та комп'ютерного опрацювання друкованих текстів і світлин.

Презентація книжки відбулась у концертній залі факультету культури і мистецтв на вул. Валовій, 18. Присутні — а це поважані вчені й митці: О. Купчинський, М. Крушельницька, М. Ільницький, О. Козаренко, Г. Шумейко та інші — наголошували на всебічності талантів ювіляра, дивуючись тому, що в Театрі ім. М. Заньковецької під час урочистих заходів із нагоди ювілею Б. Козака

жодним словом не згадали про його „Театральні відлуння“. На нашу думку, це цілком закономірно, адже ця книжка дає можливість пережити і побачити світ цікавих та корисних нашій громаді інтелектуальних пригод актора Б. Козака, яких йому, очевидно, так бракує на сцені. Можливо, це і є щастя — бути собою і на театральному кону, і на сторінках наукових досліджень, і в педагогічному класі, і на засіданні Шевченківського комітету. Принаймні, такою щасливо і всебічно зреалізованою людиною постає Богдан Козак зі сторінок свого видання.

Майя ГАРБУЗЮК

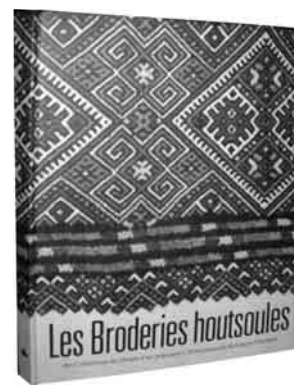
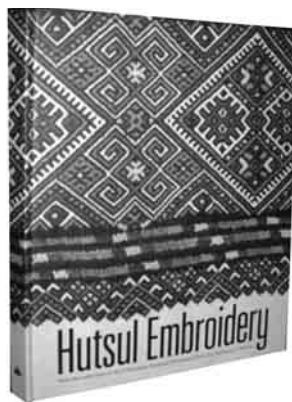
Гуцульська вишивка в колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського / Загальна редакція: О. Никорак; відповідальна за випуск: Л. Лихач.— К.: Родовід, 2010.— 200 с.: іл.

Монографія „Гуцульська вишивка“ за загальною редакцією старшого наукового співробітника Інституту народознавства НАН України Олени Никорак і за сприяння Французького культурного центру опублікована трьома мовами.

Книжка вийшла з ініціативи посла Франції в Україні Жан-Поля Везіана і його дружини Елен, яких зачарувала Гуцульщина своїми виробами музичних інструментів, глиняного посуду, дерев'яних меблів, писанок і, звичайно ж, неповторною вишивкою. У „Передмові“ до книжки вони зазначають, що задум „Гуцульської вишивки“ зумовлений „прагненням зробити це мистецтво [...] відомішим, зрозумілішим, аби водночас сприяти його збереженню, його увічненню та його відновленню в

ки та колекції гуцульської вишивки в музеях України і світу. У вступній частині „Гуцульщина з історико-етнографічного погляду“ (С. 13—41) Дмитро Пожоджук коротко ознайомлює читача із місцезнаходженням етнографічного району Гуцульщина на мапі України, особливостями мальовничого Карпатського краю, його культурою, впливом на загальноукраїнське не тільки народне, а й професійне мистецтво (музику, кіно, живопис).

Директор Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського у Коломиї Ярослава Ткачук у розвідці „Колекція вишивок Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського“ (С. 42—51) подає докладні відомості про історію ство-

соціально-економічному контексті ХХІ сторіччя“ (С. 11). Цей благородний задум втілено, безперечно, на високому науковому й мистецькому рівні.

„Гуцульська вишивка“ — колективне наукове дослідження. Кожна стаття монографії, — цілісна самостійна розвідка, яка водночас становить частину (розділ) у розкритті загальної задекларованої теми. Своєю чергою тема розглядається у двох ракурсах: вишивальне мистецтво Гуцульщини як регіональне явище української вишив-

рення музею (1926). Говорячи про розвиток музею, авторка слушно розглядає цю ділянку діяльності української інтелігенції через призму тодішніх історичних реалій, піднесення національної свідомості українців, коли повсюдно відкривалися українські школи, бібліотеки, активізувалася праця українських кооперативів, громадських організацій. Ярослава Ткачук, зокрема, пише про самовіддане служіння українській справі о. Йосафата Кобринського, а також про його сина Володимира,

ентузіяста Коломийського музею. Вона згадує про жертводавців (учителів, священиків, художників), особливо Митрополита Андрея Шептицького. Авторка торкається досі малознаних сторінок долі українських музеїв у радянський період. Лише у Коломиї розграбовано цінну збірку давньої зброї, знищено унікальну бібліотеку з книжковим фондом 10 тисяч одиниць, а твори сакрального мистецтва збереглися винятково завдяки відважності, винахідливості, громадянської позиції директора музею Володимира Кобринського та охоронця фондів Любомира Кречковського.

Характеризуючи сучасну колекцію Музею в Коломиї, яка розгорнута у 18 залах, Ярослав Ткачук детальніше спиняється на колекції вишивки, що налічує понад 2250 пам'яток кінця XVIII — середини XX ст.

Олена Никорак у статті „Джерела гуцульської вишивки. Історіографія“ (С. 59—88) подала широку панораму колекціонування історичних, етнографічних та мистецьких пам'яток української культури, починаючи від пропагування їх шляхом організування виставок у Перемишлі, Кракові, Коломиї, Львові, Тернополі, Стрию, Станиславові, Москві, Відні, Парижі. Автор репрезентує подвигницьку діяльність української інтелігенції для популяризації у світі найкращих зразків української традиційної культури. Вона описує історію створення потужних осередків як колекціонування, так і наукового дослідження народного мистецтва: Музею Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, Державного музею етнографії у Санкт-Петербурзі, Австрійського музею народного мистецтва у Відні. У розвідці описані колекції гуцульського мистецтва, в тому числі вишивки, у музеях України та світу. О. Никорак також охарактеризувала важливий аспект наукового вивчення української вишивки, джерелом якого слугують, окрім музейних колекцій, твори художників, — зокрема знамениті зарисовки народної ноші видатної художниці Олени Кульчицької, альбоми, листівки, фотографії XIX — початку XX ст. Автор ознайомлює читача з творчістю українських дослідників вишивального мистецтва. Отже, введені в науковий франко- та англомовний науковий обіг імена українських вчених: Ірини Гургули, Катерини Матейко, Галини Стельмащук, Майї Білан та ін.

У розвідці „Звичаєво-обрядова функція гуцульської вишивки“ (С. 89—122) Олени Никорак висвітлена тема багатогранності вживання вишитих виробів у обрядодіях українців. Автор докладно спиняється на питаннях застосування вишитих

виробів у родинних, весільних, поховальних обрядах українців, виокремлюючи при цьому локальні відмінності на Гуцульщині. Вчена не оминула увагою й такого маловивченого явища, як використання вишитих виробів у храмовій обставі. Саме вишивка надає українським храмам виразного національного колориту.

Раїса Захарчук-Чугай у статті „Художньо-виразжальні засоби гуцульської вишивки: локальні відмінності“ (С. 123—160) простежує історію розвитку вишивального мистецтва на Гуцульщині, еволюцію вишивальних матеріалів, відповідність їх до тої чи іншої тканини, до певних компонентів одягу. Автор скрупульозно аналізує техніки вишивання, які на Гуцульщині відзначаються різноманітністю і вишуканістю. Вона також дає характеристику композиції гуцульської вишивки, складної системи її орнаментики. Р. Захарчук-Чугай розкриває суть високого художнього рівня гуцульської вишивки в її кольоровому багатоголоссі, локальних різнобарв'ях, що доволі складно. Адже чи не кожне село на Гуцульщині виняткове в цьому плані. Важливо й те, що вчена представляє читачеві діяльність визначних гуцульських вишивальниць, які на основі традиційних мотивів творять нові узори. Таким чином, на підставі конкретних прикладів науково доводить: народна вишивка — не лише музейні експонати, а одна із вагомих складових сучасної культури українців, в якій розкривається потужний творчий потенціал народу.

Питанню — як досягається декоративна виразність народної вишивки — присвячена стаття дослідниці Катерини Сусак „Художні особливості гуцульської вишивки: техніки“ (С. 161—175), — своєрідний путівник у багатогранній сфері вишивального мистецтва гуцулів. Автор детально описує техніку вишивання. Для зацікавлених вона подає схеми швів.

Книжка „Гуцульська вишивка“ відзначається як високим науковим рівнем, так і якісним художнім оформленням. Зокрема, цінні світлинами французького фотографа Юрія Білака. Вдале поєднання сучасних фоторобіт Білака із давніми світлинами, зокрема фотомайстра Миколи Сеньковського від початку до середини XX ст., художніми творами Олени Кульчицької, Святослава Гординського надає праці наукової переконливості, своєрідного естетичного звучання, творить незвичайну атмосферу чарівного світу вишивального мистецтва.

Отже, „Гуцульська вишивка“ — помітне явище як в українській, так і в європейській та загальносвітовій науці й культурі.

Оксана САПЕЛЯК

Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку / Наук. кер. Петро Слободян. За ред. Богдана Андрушківа. — Тернопіль: Терно-Граф, 2010. — 976 с.

Книжка „Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку“ (вид. друге зі змін. і доп.) вийшла під егідою кількох наукових, виробничих і громадських організацій, з-поміж яких Наукове товариство ім. Шевченка. Перше

видання побачило світ 2008 р. Автори книжки під керівництвом ректора Українського інституту туризму Федерації профспілок України, голови правління ЗАТ „Укрпрофтур“, доктора філософії, академіка УАЕК Петра Слободяна (заг. ред. за-

відувача кафедри менеджменту підприємницької діяльності Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Богдана Андрушків) вперше комплексно поєднали наукові аспекти розвитку туристично-рекреаційної сфери і рекламно-інформаційний, тобто краєзнавчий блок та основні законодавчі акти України в контексті розвитку туризму, внаслідок чого вона має як наукове, так і соціально-економічне й інформаційно-пізнавальне значення.

Наукове обґрунтування розвитку поглядів на туризм і рекреацію, ринкових складових розвитку туризму, інвестиційної діяльності у туристичній сфері вдало вмонтовано в концепцію сталого розвитку держави. Науково-практичний характер книжки дає можливість знайти широкого читача як серед науковців, так і серед керівників, організаторів туристично-рекреаційного бізнесу, і навіть серед потенційних туристів.

У Гаазькій декларації з туризму зазначається: „Туризм повинен плануватися органами державної влади, а також туристичною індустрією на комплексній і послідовній основі з урахуванням всіх аспектів цього феномену. Через те, що туризм має в національному житті щонайменше таке ж промислове значення, як і інші види економічної і соціальної діяльності, і оскільки роль туризму зростає у міру наукового, технічного прогресу і збільшення вільного часу, необхідним є розширення у всіх країнах прав і обов'язків національних туристичних адміністрацій, порівнювання їх до того ж рівня, який мають адміністрації, що відповідають за інші найбільші економічні сектори“ (Гаага, 14 квітня 1989 р.). На розв'язання цих завдань і спрямовані наукові підходи в роботі.

У праці туризм представлено як систему відносин і явищ, які є результатом використання людиною свого вільного часу і пов'язані з її переміщенням між місцем постійного проживання і місцем проведення дозвілля. Як сфера господарського комплексу, туризм справді забезпечує десяту частину світового валового продукту. Ця галузь розвивається швидкими темпами і в невдовзі може стати найбільш важливим сектором підприємницької діяльності регіонів та України загалом. Наша держава має надзвичайно вигідне географічне та геополітичне розташування, розвинену транспортну мережу, вододіє значними природно-рекреаційними та історико-культурними ресурсами, населена працелюбним і гостинним народом. Забезпечити належну віддачу від цього потужного потенціалу, використати його в інтересах активного відпочинку та оздоровлення можна лише за умови чіткої організації туристичної діяльності, зміцнення чинної та створення нової матеріально-технічної бази, залучення досвідчених і кваліфікованих кадрів, тобто за умови правильно організації та ефективного управління туризмом.

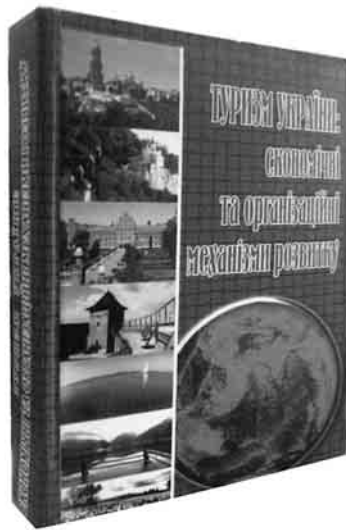
Метою авторів книжки є розробка механізмів та накреслення заходів, спрямованих на роз-

виток туристичної галузі, створення конкурентоспроможного на національному та міжнародному ринках туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби мешканців країни та її гостей; створення та розвиток матеріально-технічної бази і сучасної інфраструктури туризму, сприятливих умов для залучення інвестицій, ефективного використання природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу, забезпечення умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності; підвищення якості та асортименту туристичних послуг, розширення мережі туристично-екскурсійних маршрутів, здійснення системної рекламно-інформаційної діяльності, підтримку в'їзного та внутрішнього туризму, зокрема сільського, поліпшення кадрового забезпечення галузі.

Актуальність наукової праці зумовлена не лише потребою прийняття дієвих заходів із прискорення економічного та соціального розвитку України завдяки зручному географічному положенню та ефективному використанню потужних туристичних ресурсів, а й у контексті проведення в Україні чемпіонату Європи з футболу Євро—2012, що вимагає конструктивних зрушень у туристичній сфері і справді може стати початком відродження загальнодержавного розвитку туризму. Євро—2012 — це вікно в Європу, в європейський простір, це пропаганда можливостей України та сходинка до стратегічного прикордонного співробітництва, розвитку міжкультурних стосунків і туристичної взаємодії з Євроспільнотою. Загалом це випробування держави на можливість реалізації глобальних проєктів і реальне спонукання подальшого розвитку туристично-рекреаційної сфери держави.

У книжці відображена еволюція наукових поглядів на туризм, проведений компаративний аналіз поглядів на розвиток туризму, обґрунтовані сутність, принципи і критерії сталого розвитку туризму. Теоретичні основи соціального туризму розглянуті в контексті використання історико-культурних, природних і туристично-рекреаційних ресурсів держави, у т. ч. бальнеологічних, фітолікувальних, ландшафтних, кліматичних, пляжних, печерних тощо.

Суть та проблеми рекреації, рекреаційних послуг і рекреаційних зон у складі ринкового господарства знайшли відображені в контексті аналізу широкого спектру думок. Підсумовуючи результати, автори зазначають потребу організації та перспективність функціонування рекреації у регіоні у формі рекреаційної зони як специфічного поєднання в єдиній системі природи, людини і виробництва. Досліджені властивості та особливості рекреаційних послуг, що надаються в рекреаційних зонах, дають можливість стверджувати про об'єктивність існування специфічних ринків рекреаційних послуг, про розгляд рекреаційної зони як певної територіальної основи функціонування регіональних (локальних) ринків

рекреаційних послуг, а також про потребу розробки відповідного організаційно-економічного механізму їх регулювання.

У роботі широко досліджена, обґрунтована та висвітлена стратегія екотуризму в контексті його розвитку на місцевому, національному і міжнародному рівнях та перспективи його розвитку в Україні.

Важливого значення в організації туристичної діяльності надають автори туристичній індустрії, зокрема мовиться про організаторів туризму, транспортне обслуговування, готельну індустрію, систему громадського харчування, страхування, систему розваг, банківські та фінансові послуги, логістику та логістичні системи, інформаційні послуги.

Наукова частина роботи ґрунтується на чинному законодавстві і враховує основні вимоги законів України „Про туризм“, „Про курорти“, „Про зовнішньоекономічну діяльність“, „Про місцеве самоврядування в Україні“, „Про інноваційну

діяльність“ та інших нормативно-правових актів, які регулюють туристично-рекреаційну сферу в Україні.

Друга частина видання — красназавча — включає рекламно-інформаційний блок, який сформований за матеріалами туристичних організацій, регіонів та Інтернет-ресурсів. У контексті ефективного використання феноменальних історичних, природничо-рекреаційних, національно-етнографічних та патріотичних регіональних традицій України автори запропонували й обґрунтували численні туристичні маршрути майже в усіх регіонах України. У праці фігурують усі найяскравіші природні і рукотворні пам'ятники, які повинні стати основою туристичного напрямку розвитку України.

Ця перша фундаментальна наукова праця в сфері туризму і рекреації заслуговує на висунення на Державну премію в галузі науки і техніки.

*Михайло АНДРЕЙЧИН,
Віктор НИЖНИК*

Ярослав Яцків. Хроніки апексного десятиліття. — К.: ВАІТЕ, 2010. — 408 с.

Документально-автобіографічний нарис „Хроніки апексного десятиліття“ всевітньо відомого вченого, державного і громадського діяча Ярослава Яцківа охоплює прожиті роки нового століття і тисячоліття. Автор, за покликом Долі — астроном. Це проявилось навіть у самій назві книжки: апекс — точка небесної сфери, в напрямку якої рухається в даний момент будь-яке космічне тіло. Пошуки світоглядних орієнтирів, спроби спостерегти обрії стратегічного розвитку України, бажання зберегти для нащадків постаті людей, з якими автор верстав нелегкі життєві шляхи і, нарешті, потреба зафіксувати світ власного „часопростору“ — тематика цих щоденникових записів останнього десятиліття.

Цю книжку можна використувати як посібник для соціологів, довідник для політиків, путівник для молодшої генерації науковців.

„Хроніки“ висвітлюють наукові зацікавлення автора, його рідкісну ерудицію, нестандартну манеру мислення. Основною темою усіх його роздумів є ідея наукової інтеграції України у світову систему як передумова її політичної інтеграції. Автор аналізує внутрішні та зовнішні соціонаукові та політичні механізми, які стоять на перешкоді цього процесу, розглядає шляхи і методи їх подолання, пропонує поступовий перехід України на інвестиційно-інноваційну модель розвитку її економіки, осмислює суть зрушень

і завдань українського суспільства в контексті „Великої Доби України“, окреслює реформи у сфері науки й освіти, які науковець вважає першочерговими. У формулюванні відповідей на питання, поставлені суспільним розвитком України, вчений використовує світову філософську думку. Доречними в цьому контексті є наведені автором у своїх щоденниках слова зі знаменитого „Фауста“: „Спізнаеш ти шляхи світил, Збагнеш природи вічний рух, І в душу вступить повільно сил, Коли промовить духу дух“. Автор слушно вважає, що головна причина проблем сьогоденної України, що в ній не промовляє „духу дух“, що нам потрібні високі жертвовні потуги інтелекту нації, її найкращих представників. Я. Яцків болісно переживає, що Україна, володіючи потужним науково-технічним потенціалом, розвивається без суттєвого використання результатів наукових досліджень.

Академікові притаманний винятковий дар розуміння динаміки і перспектив процесу наближення України до інтеграції в демократичний цивілізований світ. Звідси рішення — включити до складу книжки і програмні статті, виступи та інтерв'ю на різноманітних урочистостях.

„Праця — творчість — дія“ — цю тріаду з граничною щирістю сповідує автор у своїх „Хроніках“, що робить його твір цікавим для сучасників.

Михайло КОВАЛЬЧУК

КОНФЕРЕНЦІЇ, СИМПОЗИУМИ, АКАДЕМІЇ

24 червня 2010 р., у переддень 124-х роковин від народження видатного українського історика, акад. НАН України Івана Крип'якевича Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та НТШ провели у Львові традиційний спільний науковий семінар „Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві“, в якому взяли участь працівники наукових установ міста.

Відкрив засідання заступник директора Інституту українознавства Микола Литвин. Були оголошені та обговорені доповіді: „До генези „Історичних проходів по Львову“ Івана Крип'якевича“ (Остап Середа), „Історія України“ Івана Крип'якевича як інструмент катебістської провокації“ (Юрій Зайцев), „Іван Крип'якевич і Микола Андрусак: взаємини вчителя і учня“ (Марина Чебан), „Іван Крип'якевич і Михайло Марченко: до історії взаємин“ (Феодосій Стеблій), „Листування Івана Крип'якевича з Мироном Кордубою“ (Олег Піх).

Під час обговорення доповідей Роман Голик зробив порівняльний аналіз праць І. Крип'якевича та О. Надраги про історичні проходи по Львову, Олена Богдашина (Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди) поінформувала про перевидання праці М. Марченка „Українська історіографія“.

У засіданні семінару взяла участь спадкоємиця академіка Леся Цегельська-Крип'якевич, яка подякувала учасникам за вшанування пам'яті видатного вченого.

Феодосій СТЕБЛІЙ

100 років тому у Львові, який в той час належав до Речі Посполитої, українські лікарі створили могутнє товариство, котре організуло лікарські з'їзди, видання „Здоровля“ і „Лікарський вісник“, а згодом — Лічницю ім. Андрея Шептицького і Український таємний університет. З ініціативи УЛТ створено Українське гігієнічне товариство зі спорідненими секціями: Порадніа матерів, антиалкогольне товариство „Відродження“, Спортова та Євсенічна поради. Верховна Рада України не оцінила ініціативи та діяльності українських організацій, які в той час підтримували тісні видавничі зв'язки з лікарями Києва, Харкова та інших міст України.

1 жовтня 2010 р. почалося святкування славного ювілею у Львові в соборі Св. Юра урочистою літургією, а у Львівському національному академічному театрі опери та балету ім. Соломії Крушельницької акад. Любомир Пиріг відкрив святкову Академію XVIII конгресу Світової федерації українських лікарських товариств, присвячену століттю УЛТ. На урочистій частині з привітальним словом виступали міністр охорони здоров'я України Зиновій Митник, голова Львівської облдержадміністрації Василь Горбаль, голова Львівської облради Мирослав Сенік, міський голова Андрій Садовий, екс-міністри охорони здоров'я Микола Поліщук і Василь Князевич, почесні гості з України США та країн Європи.

Члени УЛТ були нагороджені почесними грамотами, відзнаками, цінними подарунками від Міністерства охорони здоров'я України, Львівської обласної ради, Львівської облдержадміністрації, Львівського головного управління охорони здоров'я ЛОДА, міського голови м. Львова. Українське лікарське товариство нагородило медаллю ім. Мар'яна Панчишина найактивніших членів Редакційної колеги НТШ, які вклали багато праці в організацію видання „Лікарського збірника“ (т. XVIII), присвяченого століттю УЛТ, доволітніх членів — проф. Павла Джуля (США), д-ра Богдана Надрагу (Львів), д-ра Павла Пундія (США), які були у джерел створення УЛТ, а також академіків Михайла Павловського, Любомира Пирого, Бориса Зіменковського.

Зиновія СЛУЖИНСЬКА

5 жовтня 2010 р. у конференц-залі Наукового товариства ім. Шевченка у Львові відбувся науковий семінар „Початки міста Львова: факти та гіпотези“, організований Історичною комісією НТШ з участю Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України та Відділу історії середніх віків Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Розпочалося засідання виступом Івана Паславського про знахідку у творі французького домініканина Жана Ле Кієна „Християнський Схід“ дати заснування Львова — 1240 р.

Леонтій Войтович у доповіді „Загадки давнього Львова“ зосередився на двох дослідницьких проблемах: хто (Данило Романовича чи його син Лев?) і коли заснував Львів. Автор не сумнівається, що місто заклав Лев Данилович у середині 1240 р., оскільки на той час Львів розміщувався на перетині Белзького та Перемишльського князівств, якими князь володів.

Ярослав Книш виголосив доповідь „Дискусійні питання історії княжого Львова“ на основі відомостей з Тверського та Никонівського літописів.

У дискусії взяли участь Ігор Сковороч, Володимир Александрович, Мирон Капраль, Юрій Дибба, Юрій Лукомський.

Андрій ФЕЛОНЮК

13—15 жовтня 2010 р. на геологічному факультеті Львівського національного університету ім. І. Франка відбулася конференція „Стан і перспективи сучасної геологічної освіти та науки“, присвячена 65-річчю факультету. Співорганізаторами конференції були Наукове товариство ім. Шевченка та Українське мінералогічне товариство.

Було розглянуто актуальні питання розвитку геологічних наук, геоєкології, досягнення у вивченні й розширенні мінерально-сировинної бази України. У роботі конференції взяли участь понад 300 учасників, з-поміж них переважно випускники факультету, які працюють у різних регіонах України,

Росії, Білоруси і Казахстану, а також студенти. До початку конференції опубліковано тези конференції „Стан і перспективи сучасної геологічної освіти та науки“ (Львів, 2010, 268 с.) та друге виправлене і доповнене довідково-інформаційне видання „Геологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка“ (автори і упоряд. П. Білоніжка, О. Матковський, М. Павлуць, Є. Сливко. Львів, 2010, 520 с.).

Урочисте пленарне засідання конференції, що відбулося в актовій залі університету, відкрив декан геологічного факультету М. Павлуць. З вітальним словом виступив проректор університету В. Кирилич. На пленарному засіданні заслухано доповіді М. Павлуця „Сьогодення геологічного факультету“, Г. Рудька „Землелогія як новий науковий напрям у геології“, Б. Пирогова „Онтогенічний аналіз корисних копалин — основа виявлення й оцінювання технологічних властивостей мінералів“ та О. Матковського „Монгольські випускники геологічного факультету“.

Наступні засідання проходили в аудиторіях геологічного факультету, на яких заслухано 23 усні доповіді і відбулося ознайомлення з численними стендовими повідомленнями. В них проаналізовано сучасний стан і перспективи розвитку геологічної науки та освіти.

Під час конференції були проведені виставка численних стінгазет і фотоматеріалів, у яких відображені навчання і геологічні практики колишніх студентів, а нині заслужених геологів і відомих вчених, а також виставка взірців коштовного і декоративного каміння та художніх виробів з них.

14 жовтня на вечірньому засіданні підбито підсумки роботи конференції: відзначено актуальність і багатогранність розглянутих питань, важливість участі в конференції молодих вчених, аспірантів і студентів, а також публікації тез доповідей і другого видання книги-довідника про геологічний факультет. Крім наукової частини, організовано і проведено товариські зустрічі, як загальнофакультетські, так і окремих випусків.

Петро БІЛОНІЖКА, Орест МАТКОВСЬКИЙ

У листопаді 2010 р. у Львові наукові інституції, у т. ч. Наукове товариство ім. Шевченка, організували низку заходів на відзначення 199-х роковин від народження Маркіяна Шашкевича.

5 листопада в Музеї „Русалки Дністрової“ влаштовано День „Просвіти“, яка чи не найбільше спричинилася до народження культури М. Шашкевича в Галичині.

6 листопада, в день народження поета, численна громада львів'ян (науковці, творча інтелігенція, студенти й школярі) зібралася біля його могили на Личаківському цвинтарі, де відбулася панахида. На могилу поклали квіти голова Львівської обласної ради Мирослав Сенік й заступник голови обласної державної адміністрації Мирон Янків, а також делегації із Золочева та Радехова. Того ж дня квіти від Львівської обласної ради та обласної державної адміністрації з участю ансамблю „Діброва“ Львівського державного училища культури і мистецтв покладено до пам'ятника Маркіянові Шашкевичу на вул. Коперника.

В урочистості взяла участь Заслужена академічна капела України „Трембіта“ (диригент — Заслужений діяч мистецтв України, професор Микола Кулик), у виконанні якої прозвучали музичні твори „Веснівка“ (сл. М. Шашкевича, муз. В. Матюка), „Засяло сонце золоте“ (сл. С. Пилипенка, муз. І. Недільського), „Під небом України“ (сл. Г. Ковалю, муз. Є. Козака). Народний артист України Святослав Максимчук натхненно прочитав фрагмент рукопису М. Шашкевича „До читателя“ із вступу до граматики української мови, його вірші „Руська мати нас родила“, „Споминайте, браття милі“ та поезії В. Симоненка про Львів і І. Франка „До моря сліз“.

Наприкінці урочистості капела „Трембіта“ виконала гімн „Молитва за Україну“ О. Кониського й М. Лисенка.

16 листопада в приміщенні Львівського обласного Будинку вчителя відбулася науково-практична конференція, присвячена пам'яті М. Шашкевича, співорганізаторами якої стали також Львівський міський осередок „Рідної школи“ ім. Констянтини Малицької та Шашкевичівська комісія. Співголова Шашкевичівської комісії Феодосій Стеблій виступив з доповіддю про Маркіяна Шашкевича як провісника національної незалежності й соборності України; проф. Роман Кирчів (Інститут народознавства НАН України) — про етнографізм та фольклоризм у творчості М. Шашкевича; член правління „Рідної школи“ Петро Пітила — „Маркіян Шашкевич і проблеми розвитку народної освіти в Галичині“; краєзнавець Ірина Дутковська — про місцезнаходження будинку Захара Авдиківського на вул. Грабовського у Львові, у якого як родича жив студент М. Шашкевич. Завідувач Музею „Русалки Дністрової“ Галина Корнєєва — про актуальні питання підготовки до відзначення 200-річчя від народження Маркіяна Шашкевича.

Ф. СУХОДОЛЬСЬКИЙ

10 грудня 2010 р., в день вручення у Стокгольмі Нобелівської премії цьогоорічним лауреатам, у читальній залі Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя відбулися ХХ Міжнародні нобелівські читання. Співорганізаторами цього заходу були Тернопільська обласна державна адміністрація, обласна рада, названий університет, Тернопільський осередок НТШ та Асоціація нобелівських студій. Зібрання відкрив ректор ТНТУ професор П. Ясній. З привітанням виступила голова Тернопільської облдержадміністрації М. Цимбалюк і голова облради О. Кайда. Пленарне засідання вів М. Андрейчин.

З ґрунтовними доповідями виступили відомі дослідники нобелістики: президент Міжнародного нобелівського центру В. Тютюнник (РФ), головний редактор журналу „Державна справа“ В. Абліцов (Київ), директор Інституту відкритої політики М. Довбенко (Київ), вчений-хемік із Запоріжжя М. Василега-Дерibas. Цікавими були доповіді молодих науковців з Індії, Конго, Малі, в яких висвітлювався творчий подвиг нобелівських лауреатів із цих країн. Різні теми нобелістики висвітлили тернополяни М. Андрейчин, Ю. Скоренький, В. Ніконенко, О. Покотило, О. Рокіцький, а також виступали С. Костюк, О. Левченко, Ю. Ковальков, П. Бубній та ін.

В обговоренні актуальних питань нобеліяни брали участь не тільки відомі вчені, а й студентська

творча молодь. Учасники мали змогу переконатись, що такі зібрання мають велике пізнавальне значення, збуджують наукову думку, породжують бажання прилучитись до нобелівського руху.

З нагоди XX Міжнародних нобелівських читань відбулось спеціальне клубне погашення поштових відправлень. Учасники читань оглянули експозиції університетського Музею І. Пулюя і філателістичну виставку, присвячену цьому видатному українському вченому.

Михайло АНДРЕЙЧИН

14 грудня 2010 р. у конференц-залі НТШ відбувся науковий семінар „Ярослав Дашкевич: життя і творчість — творчість і життя“, присвячений пам'яті багатолітнього голови Історично-філософської секції НТШ, д. чл. НТШ Ярослава Дашкевича з нагоди 84-ї річниці від народження. Захід організований Історичною комісією НТШ з участю Археографічної комісії та Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін НТШ та Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Заслухано три доповіді про наукову спадщину видатного вченого. Галина Сварник говорила про Я. Дашкевича як сучасника і дослідника процесів переміщення та втрат українських культурних цінностей у другій половині XX ст.

Другу доповідь виголосив Андрій Фелонюк про листування Я. Дашкевича з Іваном Бутичем в 1960—1970-х рр.

Остання доповідь Мирона Капраля стосувалася тематики книжки історичної есеїстики Ярослава Дашкевича, яку підготовлено до друку. Доповіді викликали жваву дискусію.

Андрій ФЕЛОНЮК

16 грудня 2010 р. Історична комісія НТШ з участю Відділу історії середніх віків Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України провела конференцію „Культурна спадщина Західноукраїнського регіону 2010 р. пам'яті Володимира Вуйцика“. Учасники заслухали 12 доповідей істориків мистецтва, архітекторів та археологів.

На першому засіданні виголошено три доповіді. Першим виступив Микола Ільків-Свидницький з доповіддю про частини архіву та бібліотеки Володимира Вуйцика, які зберігаються у Науковій бібліотеці ЛНУ (охарактеризовано чисельність та основні напрями бібліотеки). Окрім того, наголошено на потребі вивчення картотек вченого. Доповідь Степана Костюка присвячена спогадам про подорожі пам'ятними місцями Західної України у товаристві Володимира Вуйцика. А Святослав Терський зосередив увагу на висвітленні проблеми спорядження вершника та коня на території Волині X—XIII ст.

Друге засідання присвячене історії сакрального мистецтва, на якому заслухано також три доповіді. Про творчість майстра мініатюр Євангелія Григорія Куцірка 1602 р. доповідав Володимир Александрович. Роксоляна Косів охарактеризувала ікони на полотні в українських храмах XVII — першої половини XVIII ст., а Віктор Мельник розповів про історію віднайдення та реставрації дарохранительниці 1726 р. з собору св. Юра у Львові.

Третє засідання стосувалося власних назв кам'яниць Львівського середмістя (доповідач Роман Могитич), урбаноніміки Львова давнього періоду (Мар'яна Долинська), рецепції пам'яток культури і мистецтва в ментальності галичан (Роман Голик). Завершили конференцію дві доповіді, присвячені дослідженню втраченої історичної забудови міста Львова. Юрій Лукомський та Василь Петрик представили нові археологічні знахідки з території втраченої синагоги „Золота Роза“, а Ігор Бокало на підставі іконографічних та картографічних джерел відтворив архітектуру втраченої церкви Введення в храм Пресвятої Богородиці, яка стояла на Краківському передмісті Львова.

Опісля заслуханих доповідей відбулися загальна дискусія та підбиття підсумків конференції. Ухвалено рішення проводити щорічно конференцію з історії мистецтва західноукраїнського регіону, присвячену пам'яті дійсного члена НТШ В. Вуйцика.

А. Ф.

24 січня 2011 р. у рамках святкування 350-річчя Львівського національного університету ім. І. Франка Хемічна комісія НТШ провела „круглий стіл“ „Львівська наукова кристалохемічна школа. Постаті“. Відкрив цей захід чл. НТШ проф. Роман Гладішевський. Далі проректор університету, д. чл. НТШ Богдан Котур нагородив членів НТШ, лауреатів державних премій в галузі науки та техніки пам'ятними знаками та матеріалами, які були видані до ювілею.

З доповіддю про досягнення та перспективи Львівської кристалохемічної школи виступив Р. Гладішевський. Він зазначив, що українські вчені-кристалохеміки за останні 50 років досягли значних успіхів, вони працюють у галузях, які забезпечують розвиток української енергетики, електроніки, пошук нових матеріалів, перспективних для інноваційних технологій. Вчені опублікували близько 4000 наукових праць та 23 монографії, отримали понад 100 патентів; захистили 25 докторських та 135 кандидатських дисертацій. Теоретиком Львівської кристалохемічної школи був Петро-Богдан Крип'якевич. Р. Гладішевський назвав таких лауреатів державних премій, членів НТШ, як Оксана Бодак, Євген Гладішевський, Мар'ян Миськів, Роман Гладішевський, Ігор Завалій, Василь Заремба, Ярослав Каличак, Богдан Котур, Володимир Павлюк та Юрій Стадник.

Голова Хемічної комісії НТШ Є. Гладішевський у своїй доповіді охарактеризував розвиток львівської кристалохемічної школи, а Мар'ян Миськів розповів про новий напрям — „координаційну хемію супрамолекулярних сполук“.

Виступали також декан хемічного факультету ЛНУ, член НТШ, проф. Ярослав Каличак, секретар Хемічної комісії НТШ Володимир Дутка, вчений-хемік Олексій Процик, проф. кафедри аналітичної хемії НУ „Львівська політехніка“, член НТШ Дарія Семенишин, доцент кафедри хемії ЛНМУ ім. Данила Галицького Лілія Муратова та ін.

Володимир ДУТКА

ЗМІСТ

З поточного життя НТШ

Загальні звітні збори Наукового товариства ім. Шевченка в Україні.— Редакція	1
Філадельфійський осередок НТШ Америки (США): історія, сучас- ність.— Ярослав Заліпський, Леонід Рудницький	6
Десятилітня діяльність Івано-Франківського осередку НТШ: станов- лення, здобутки, перспективи.— Василь Мойшишин	7

Статті та повідомлення

Маркіян Шашкевич — провісник незалежності соборної України (До 200-річчя від народження).— Феодосій Стеблій	9
Маркіян Шашкевич і його творчість сьогодні.— Назар Федорак	14
Тарас Шевченко-драматург: причинки до теми (До 150-річчя від смер- ти).— Василь Івашків	17
Шевченкознавство в Українській Вільній Академії Наук у США в 1950-х роках (До 60-річчя створення Академії).— Ольга Федорук До історії невстановленого пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві.— Олена Мокроусова	21
Мова як даність: слово і почуття.— Андрій Содомора	24
Художник Антін Пилиховський: сторінки біографії.— Лариса Купчинська	28
До характеристики музично-громадської діяльності Володимира Са- довського.— Яким Горак	32
Українські театри Панаса Карабіневича (20—30 роки ХХ століття).— Роман Лаврентій	36
Роки страждань і поступу. Музеєві Івана Франка — 70.— Роман Горак	39
Степан Посацький (До 100-річчя від народження).— Ганна Байцар (Посацька), Богдан Посацький	45
Чорнозем — національне багатство України.— Степан Позняк	47
Реліктове випромінювання та приховані складові Всесвіту.— Богдан Новосядлий	49

З архівної полиці

Листування Василя Стефаніка з Осипом Назаруком (1930—1934).— Лілія Сирота	52
---	----

Наші славні НТШівські ювіляри

Володимир Панасюк.— Григорій Никифорчин, Григорій Сулим	57
Іван Головацький.— Ростислав Стойка	62
Олександр Кіцера.— Аретій Кравець	63
Ярослав Бурак.— Роман Кушнір, Євген Чапля	64
Володимир Чорний.— Феодосій Стеблій, Тамара Полещук	65
Іван Дзюба.— Микола Железняк	67
Зиновія Служинська.— Президія НТШ, Лікарська комісія НТШ	69
Чедомір Попов.— Юрій Ковалів	70
Ростислав Пилипчук.— Богдан Козак	71

Огляди нових книжок, рецензії

Микола Моздир. Українська народна меморіальна пластика.— Львів, 2001.— 270 с.— Раїса Захарчук-Чугай	73
Оксана Кузьменко Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклориза- ція, фольклорність.— Львів, 2009.— 296 с., іл.— Ольга Харчишин І. О. Белоус, О. В. Шишка, Д. О. Тарасов. Науково-технічна бібліо- тека Національного університету „Львівська політехніка“ / За ред. проф. А. Г. Загороднього.— Львів, 2009.— 196 с.— Наталія Кунанець	74
Ігор Скоцилас. Галицька (Львівська) єпархія XII—XVIII ст.: Организа- ційна структура та правовий статус.— Львів, 2010.— XXIV + 832 с.+ 16 с. кольор. іл.— Леонід Тимошенко	75
Степан Гелей. Ілія Витанович: науково-педагогічна та громадська діяльність.— Львів, 2010.— 584 с.— Роман Кирчів	76
Богдан Козак. Театральні відлуння. Статті, передмови, штрихи до портретів, матеріали, рецензії, інтерв'ю.— Львів, 2010.— 452 с.— Майя Гарбузюк	78
Гуцульська вишивка в колекції Національного музею народного мис- тцтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського / Загальна редакція: О. Никорак; відповідальна за випуск: Л. Лихач.— К.: Родовід, 2010.— 200 с.: іл.— Оксана Сапеляк	79
Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку / Наук. кер. Петро Слободян. За ред. Б. Андрушківа.— Тернопіль, 2010.— 976 с.— Михайло Андрейчин, Віктор Нижник	81
Ярослав Яцків. Хроніки александро-декабристського десятиліття.— К.: ВАІТЕ, 2010.— 408 с.— Михайло Ковальчук	82

Конференції, симпозиуми, академії

Хроніка наукових і громадсько-культурних подій: Феодосій Стеблій, Зиновія Служинська, Андрій Фелонюк, Петро Білопівка, Орест Матковський, Ф. Суходольський, Михайло Андрейчин, Володимир Дутка	84
---	----

На обкладинці:

Перша сторінка. — Кирило Студинський — шостий голова Наукового то- варства ім. Шевченка (1923—1932)	85
Друга і третя сторінки. — Загальні звітні збори НТШ	
Четверта сторінка. — Із видань НТШ за 2008—2010 рр.	

„ВІСНИК НТШ”

Інформаційне видання Світової ради Наукових товариств ім. Шевченка. Інформує про життя Товариства в Україні та діяльність. Популяризує здобутки незалежної української науки. Змагає до відновлення історичної пам'яті, акумульованої в творчості національної еліти минулих поколінь. Виступає речником духовного відродження Галичини та усієї України, розбудови інтелектуальних сил українського народу в дусі традиції, яка плекалася в Товаристві упродовж XIX і XX століть.

Часопис засновано в березні 1991 р.

Реєстраційне свідоцтво:

ЛВ № 089 від 28 лютого 1994 р.

Відповідальний редактор:

Олег КУПЧИНСЬКИЙ

Редакційна колегія:

Микола БАНДРІВСЬКИЙ,
Борис БІЛИНСЬКИЙ, Ігор ГИРИЧ,
Юрій ДИБА, Ярослав ДОВГІЙ,
Анатолій КАРАСЬ, Роман КИРЧІВ,
Роман ПЛЯЦКО, Леонід РУДНИЦЬКИЙ,
Олександра СЕРБЕНСЬКА,
Ростислав СТОЙКА, Олег ШАБЛІЙ,
Роман ЯЦІВ

Мовний редактор та коректор:

Олександра САВУЛА

Технічна редакція і оригінал-макет:

Владислав БАРТОШЕВСЬКИЙ

Фото засідань НТШ:

Володимир БУКСА

Адреса редакції:

79013, Львів, вул. Ген. Чупринки, 21
Телефони: 237-51-63, 260-03-41
Факс: (032) 276-04-97
e-mail: ntsh@mail.lviv.ua
ntshoffice@gmail.com
http://www.ntsh.org

Підписано до друку 15.03.2011.
Формат 60×84 1/8. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 10,2. Тираж 800 прим.
Ціна договірна